

Ролята на организациите на гражданското общество в работата по отказ от радикализация

Автори: **Susanna Z. Papp, Robert Örell,**
членове на експертна група в RAN, и Katharina Meredith,
Katerina Papatheodorou, Shahrbanou Tadjbakhsh,
Helena Brecht, външни експерти на RAN

Radicalisation Awareness Network

**Ролята на организациите на
гражданското общество в
работата по отказ от
радикализация**

ПРАВНА ЗАБЕЛЕЖКА

Настоящият документ е изготвен за Европейската комисия, но отразява единствено възгледите на авторите и Европейската комисия не носи отговорност за каквито и да било последици, произтичащи от повторното използване на тази публикация. Повече информация относно Европейския съюз можете да намерите в интернет (<http://www.europa.eu>).

Люксембург: Служба за публикации на Европейския съюз, 2022 г.

© Европейски съюз, 2022 г.

Политиката относно повторната употреба на документи на Европейската комисия е уредена с Решение 2011/833/ЕС на Комисията от 12 декември 2011 г. относно повторната употреба на документи на Комисията (ОВ L 330, 14.12.2011 г., стр. 39). Освен ако е посочено друго, повторната употреба на настоящия документ е разрешена съгласно лиценз Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>). Това означава, че повторната употреба се позволява, при условие че надлежно се посочи източникът и се укажат евентуалните промени.

За използването или възпроизвеждането на елементи, за които Европейският съюз не е носител на авторското право, следва да се поиска разрешение направо от носителите на това право.

I. Въведение

Значението на междуведомствената работа и сътрудничеството между правителствата и гражданското общество в работата по отказ от радикализация нарасна значително през последните години. С увеличаването на броя на програмите в областта на отказа от радикализация в Европа, които имат за цел дерадикализацията на лица, предотвратяването на криминални престъпления и насърчаването на рехабилитацията и реинтеграцията в обществото, се повиши осведомеността за сътрудничеството в областта на работата по отказ от радикализация. В няколко държави от Европейския съюз (ЕС) партньорствата обхващат различни заинтересовани страни от държавната администрация (като затворнически и пробационни служби, полиция и други общински органи), които работят с организации на гражданското общество (ОГО) при разработването и съвместното изпълнение на устойчиви програми за отказ от радикализация. В ключови области на работата по рехабилитация и реинтеграция, както в затвора, така и извън него, правителствата все повече използват оценения експертен опит, уменията и знанията, предоставени от ОГО. Необходимостта от засилване на сътрудничеството на правителствата с гражданското общество в контекста на работата по отказ от радикализация беше подчертана в документа на Европейската комисия „Стратегически насоки за координиран подход на ЕС за превенция на радикализацията през 2021 г.“

През последните години изразите „работа по отказ от радикализация“ и „третична превенция на радикализацията“ стават все по-популярни и актуални в контекста на предотвратяването и противодействието на насилническият екстремизъм (ППНЕ). След възхода на ИДИЛ и безпрецедентната мобилизация на чуждестранни бойци терористи, които се присъединяват към нейните редици в Ирак и Сирия, безброй организации — както правителствени, така и неправителствени — се съсредоточиха върху работата по предотвратяване и отказ от радикализация и върху третичната превенция на радикализацията. Но това не са и нови идеи. Всъщност от години държавите по света, и особено в Европа, разработват и прилагат програми, за да попречат на хората да се мобилизират за насилие и да им помогнат да прекратят участието си в насилническият екстремизъм. Например през 80-те и 90-те години на миналия век европейските държави, включително Германия, Швеция и Норвегия, се съсредоточиха върху дерадикализацията и реинтеграцията на насилнически десни екстремисти като неонацистите и скинарите.¹ В края на 90-те години се подписа Белфаското споразумение (известно още като Споразумението от Разпети петък) между британското и северноирландското правителство относно статута на Северна Ирландия. Споразуменията включват схеми за демилитаризация, демобилизация и реинтеграция (DDR) на насилнически политически участници, като Ирландската републиканска армия (IRA) и Лоялистите екстремисти.² По същество тези усилия представляваха програми за отказ от радикализация, които помагаша на политическите участници, използващи насилие, да скъсат с тероризма и екстремизма и успешно да се реинтегрират в обществото.

След това, на 11 септември 2001 г., „Ал Кайда“ нападна САЩ и извърши последващи атаки в Мадрид и Лондон, съответно през 2004 г. и 2005 г. Освен че доведоха до хиляди жертви, тези нападения засегнаха дълбоко и борбата с тероризма, която се съсредоточи главно върху заплахата, произтичаща от джихадисткия тероризъм. С избухването през 2011 г. на сирийската гражданска война и след като през 2014 г. ИДИЛ обявява халифат в Ирак и Сирия, светът стана свидетел на масова мобилизация на насилнически екстремисти в разкъсвания от войната регион, както и на нападения в цяла Европа. Правителствата по света бяха подложени на натиск да разработят и приложат мерки в отговор на заплахата от завърнали се и радикализирани бойци.³ През 2014 г. Съветът за сигурност на ООН призова държавите членки да въведат мерки за рехабилитация и реинтеграция на завръщащите се чуждестранни бойци терористи.⁴ През

¹ Koehler, 2020.

² Rolston, 2007.

³ Koehler, 2020, стр. 3.

⁴ United Nations Security Council, Resolution 2178 (S/RES/2178 (2014)).

същата година в *Преразгледаната стратегия на ЕС за борба с тероризма* се препоръчва държавите членки „да обмислят проектирането и разработването на стратегии за прекратяване на участието и отказ от радикализъм, адаптирани към културата и специфичния контекст“.⁵

Оттогава програмите за дерадикализация и отказ от радикализация се превърнаха във важна част от много национални, европейски и международни стратегии за борба с тероризма.⁶ Няколко правителства са създали програми за дерадикализация, които се прилагат предимно в контекста на системата на наказателното правосъдие (например Белгия, Дания, Франция, Германия, Ирландия, Нидерландия, Испания, Швеция и Обединеното кралство).⁷ Създадени са и инициативи за улесняване на реинтеграцията на завръщащите се чуждестранни бойци терористи.⁸ Успоредно с тези постижения ОГО реагираха с разработки в областта на ППНЕ. Разпространението на инициативи, ръководени от държавата и ОГО, в Европа доведе до създаването през 2011 г. от Европейската комисия на Мрежа за осведоменост по въпросите на радикализацията (RAN).⁹

Въпреки тези постижения остават редица **предизвикателства**. Интернет промени методите и начина на действие на екстремистките групи, както и начина, по който хората се радикализират. Екстремистките групи са по-активни онлайн, като използват виртуални платформи за разпространение на екстремистка пропаганда, набиране и планиране на атаки. В стратегическите насоки на Европейската комисия за 2021 г. онлайн измерението е определено като приоритет, като целта е да се подпомогнат „създателите на политики и практикуващите специалисти в развитието на техните стратегически комуникационни способности чрез обмен на експертен опит и овластяване на гражданското общество, организациите на местно ниво и надеждните гласове“.¹⁰

Освен това много държави членки са изправени пред предизвикателства, свързани със завръщането на чуждестранни бойци терористи и техните семейства. Според института „Егмонт“ приблизително 5300 граждани на ЕС (предимно френски, германски и белгийски граждани)¹¹ са напуснали родината си, за да се присъединят към ИДИЛ и други въоръжени групировки в Ирак или Сирия.¹² Европейската комисия е определила „междуетропейския диалог за преследване, реинтеграция и/или репатриране на чуждестранните лица и/или техните семейства като ключова област, в която е необходима допълнителна работа“.¹³ В частност по-специално внимание изисква интеграцията на завръщащите се деца и жени.

Затворът и пробацията също представляват специфични предизвикателства. На първо място, през последните 10 години броят на затворниците терористи се е увеличил бързо.¹⁴ Големият брой случаи в затворите изисква по-систематичен подход към въпросите на оценката на риска, рехабилитацията и реинтеграцията.¹⁵ На второ място, извършителите на терористични престъпления изтърпяват по-широк кръг от присъди, много от които са сравнително кратки.¹⁶ В такива случаи системата на наказателното правосъдие разполага с ограничена възможност да повлияе на процеса на промяна.¹⁷ На трето място, произходът на затворниците терористи се е разнообразил, като се наблюдават две важни тенденции: увеличава се броят на десните екстремисти и нараства броят на извършителите ислямисти.¹⁸ Разбирането и управляването на рисковете и нуждите на тези разнообразни групи затворници по време на целия процес на задържане, лишаване от свобода и пробация е от ключово значение за успешното предотвратяване на рецидивизма и за реинтеграцията.

⁵ Council of the European Union, 2014, стр. 11.

⁶ Koehler, 2020. Списъкът на стратегиите на държавите членки за ППНЕ е публикуван на адрес: https://ec.europa.eu/home-affairs/policies/internal-security/counter-terrorism-and-radicalisation/prevention-radicalisation/prevent-strategies-member-states_en онлайн.

⁷ Koehler, 2017а.

⁸ Вж. например работата на координаторите на завърналите се лица в Германия на адрес: https://ec.europa.eu/home-affairs/networks/radicalisation-awareness-network-ran/publications/ran-digital-study-visit-returnee-coordinators-germany-visit-hesse-and-berlin-23-24-june-2020_en онлайн.

⁹ Вж. https://ec.europa.eu/home-affairs/networks/radicalisation-awareness-network-ran_en онлайн.

¹⁰ European Commission, 2021, стр. 2–3.

¹¹ Вж. https://www.epc.eu/content/PDF/2020/Foreign_Fighters_DP_v5.pdf онлайн.

¹² Вж. <https://www.egmontinstitute.be/new-figures-on-european-nationals-detained-in-syria-and-iraq/> онлайн.

¹³ European Commission, 2021, стр. 6.

¹⁴ Basra & Neumann, 2020.

¹⁵ Basra & Neumann, 2020.

¹⁶ Basra & Neumann, 2020.

¹⁷ Radicalisation Awareness Network, 2019, стр. 5.

¹⁸ Basra and Neumann, 2020.

Работата по отказ от радикализация в няколко държави членки се основава на **сътрудничеството с ОГО**. Въпреки това обаче има недостиг на изследвания и системно документиране на практиките на ОГО и формите на сътрудничество. Основните източници на информация са докладите за оценка, базата данни и сборникът с практики на RAN¹⁹, както и някои аналитични изследвания.²⁰ Публикуваните неотдавна академични типологии на подходите за отказ от радикализация²¹, както и наръчникът за стандартите на ОГО за качеството на работата по отказ от радикализация²² и

*Наръчникът за рехабилитация на RAN*²³ представляват важен напредък в тази област. Големият брой семинари за практикуващи специалисти, организирани от RAN във връзка с работата по отказ от радикализация, също свидетелства за засилена нужда и интерес към обмена на знания. В стратегическите си насоки за 2021 г. Комисията определи значението на консолидирането на познанията за това какво е необходимо за ползотворното и безопасно сътрудничество между ОГО и държавата в работата по отказ от радикализация и реинтеграция.²⁴ Този документ е принос към съществуващия обем от документи за улесняване на сътрудничеството между ОГО, държавните агенции и създателите на политики.

Целите на документа са:

- да се направи цялостен преглед на различните функции и характеристиките на ръководените от ОГО интервенции за отказ от радикализация в ЕС;
- да се направи преглед на областите и формите на сътрудничество между ОГО и държавните агенции в работата по отказ от радикализация;
- да се обобщят предизвикателствата, извлечените поуки и вдъхновяващите практики по отношение на сътрудничеството с държавните участници от гледната точка на опитни практикуващи специалисти, които работят на първа линия в областта на отказа от радикализация.

Документът съдържа пет глави. След въведението (глава I) в глава II са представени избрани примери за интервенции за отказ от радикализация, ръководени от ОГО, като са показани различните пътища, избрани от ОГО, за извършване на работата по отказ от радикализация в различен контекст. В глава III е представена типология на различните роли и функции, които ОГО изпълняват в областта на третичната превенция на радикализацията. Разглеждат се три основни функции: самостоятелни интервенции за отказ от радикализация, услуги за подкрепа при отказ от радикализация и услуги за подкрепа на семейството. Глава IV е насочена по-подробно към аспектите на сътрудничеството между ОГО, изпълняващи дейности, свързани с отказ от радикализация, и държавните агенции. В нея се обсъждат областите и формите на сътрудничество, като се изтъкват предизвикателствата и извлечените поуки, както и вдъхновяващите практики в следните области: (1) формулиране на политики, (2) финансиране и устойчивост, (3) изграждане на капацитет и обмен на знания, (4) насочване на случаи, (5) управление на случаи, (6) реинтеграция след освобождаването и (7) сътрудничество по случаи, свързани със сигурността. Накрая, в глава V, се дават препоръки към създателите на политики, държавните агенции и ОГО.

По отношение на **методологията** настоящият документ съчетава преглед на литературата с първични данни, събрани под формата на интервюта и проучване. През септември и октомври 2021 г. бяха проведени интервюта с представители на осем ОГО, които извършват работа по отказ от радикализация. Тези организации бяха подбрани така, че да представят различни географски райони, условия на изпълнение, продължителност на дейността, видове сътрудничество с правителството и идеологически контекст на основната им целева група. Освен това през септември 2021 г. по електронна поща беше разпространен въпросник до още 17 ОГО, които работят по отказ от

¹⁹ Radicalisation Awareness Network, 2019.

²⁰ Например, Christensen, 2015, 2019; и Costa et al., 2021.

²¹ Например, Koehler, 2017a; Webber et al., 2019.

²² Koehler, 2017b.

²³ Radicalisation Awareness Network, 2020a.

²⁴ European Commission, 2021, стр. 5.

радикализация, като 7 от тях отговориха (процент на отговорилите: 42 %). Интервютата и проучването съдържаха въпроси за организацията, нейния подход и дейности, както и за формите и опита в сътрудничеството с правителството. В комбинираното събиране на данни (интервюта и проучване) са представени общо 15 организации, прилагащи 27 интервенции за отказ от радикализация, от 9 държави (Австрия, Финландия, Франция, Германия, Люксембург, Нидерландия, Полша, Словакия и Швеция). Документът се основава и на информация от предишни дейности на RAN по въпросите на отказа от радикализация и свързаните с него теми.

Определения

Организация на гражданското общество (ОГО): „Организация на гражданското общество (ОГО) или неправителствена организация (НПО) е всяка доброволна група от граждани с нестопанска цел, която е организирана на местно, национално или международно равнище.“²⁵ Това са „недържавни, нестопански, доброволни субекти, създадени от хора в социалната сфера, които са отделени от държавата и пазара“.²⁶ Те често се занимават със социални, хуманитарни или политически каузи. ОГО се различават от гражданското общество по това, че гражданското общество включва не само НПО, но и „участници, общности и формални или неформални сдружения с широк диапазон от роли, които [участват] в общественния живот и се стремят да утвърждават общи ценности и цели“.²⁷ Термините ОГО и неправителствена организация се използват взаимозаменяемо. В настоящия документ ще се използва терминът ОГО.

Работата по отказ от радикализация се отнася до практики и подходи, чрез които „се предоставя подкрепа на лица, желаещи да напуснат насилническа екстремистка група и/или да се въздържат от радикални мисли“.²⁸ Целите на интервенциите за отказ от радикализация могат да включват улесняване на прекратяването на участието, дерадикализация, рехабилитация и реинтеграция на екстремисти, използващи насилие.

Участниците в интервенции за отказ от радикализация могат да бъдат лица, които понастоящем са въввлечени в насилническа екстремистка среда и/или в дейности, свързани с тероризъм; лица, които са се опитали да пътуват до военни зони, за да се присъединят към въоръжени екстремистки групи, и завръщащи се чуждестранни бойци терористи; лица, които са се радикализирали в затвора, както и такива, които са взели решение да напуснат екстремистката среда и да потърсят помощ за прекратяване на участието си и/или реинтеграция. Термините „участник“, „клиент“ и „бенефициер“ обикновено се използват за обозначаване на лицата, участващи в интервенция за отказ от радикализация. Терминът „клиент“ обикновено се използва от ОГО, за да се подчертае доброволният характер на отношенията между двете страни, определени като клиент и доставчик на услуги.²⁹ Бенефициер е термин, който се използва за обозначаване на участниците в отказ от радикализация, задължени от съда или затвора да участват.

Третичната превенция на радикализацията включва целенасочени интервенции към онези, които вече са въввлечени в радикализирана среда и насилнически екстремизъм, с цел да бъдат мотивирани за промяна и да се подпомогне отказът им от насилнически екстремизъм. Акцентът на тези интервенции може да бъде насочен към прекратяване на участието, дерадикализация, рехабилитация или реинтеграция, или комбинация от тях. Третичната превенция на радикализацията включва също така интервенции, предлагани на заинтересовани лица (например роднини и специалисти), които са в контакт с радикализирани лица и търсят съвет.

Екстремистите, използващи насилие, са лица, които подкрепят идеи и/или участват в групи или движения, насърчаващи насилствени средства за налагане на екстремистка идеология. Насилнически екстремизъм означава „убежденията и действията на хора, които подкрепят или използват насилие за постигане на идеологически, религиозни или политически цели“.³⁰ Това може да

²⁵ United Nations. *Civil Society. Who we are*. Вж. <https://www.un.org/en/civil-society/page/about-us> онлайн.

²⁶ UN Guiding Principles Reporting Framework. *Civil society organisations (CSOs)*. Вж. <https://www.ungpreporting.org/glossary/civil-society-organizations-csos/> онлайн.

²⁷ OSCE, 2020, стр. 6.

²⁸ Van de Donk et al., 2020, стр. 28.

²⁹ Вж. например *RAN Rehabilitation Manual* (2020).

³⁰ UNODC. *The Doha Declaration: Promoting a culture of lawfulness* (2018). Вж. <https://www.unodc.org/e4j/en/terrorism/module-2/key-issues/radicalization-violent-extremism.html> онлайн.

включва тероризъм и други форми на политически мотивирано насилие.³¹

II. ОГО в работата по отказ от радикализация в ЕС: различни пътища в различен контекст

Ръководените от ОГО интервенции за отказ от радикализация в ЕС се утвърдиха по различни начини. В този раздел са представени избрани примери, за да се покажат различните траектории на ОГО, които осъществяват дейности по отказ от радикализация в различен контекст. Макар че задълбоченият анализ на историческия контекст на държавите надхвърля обхвата на настоящия документ, са разгледани примери от Скандинавия, Германия, Нидерландия и Франция за това как са създадени и функционират различни ръководени от ОГО интервенции, свързани с отказа от радикализация.

Първите програми за отказ от радикализация, ръководени от ОГО, бяха създадени в **Скандинавия**, в отговор на възхода на насилническият десен екстремизъм. През 90-те години на миналия век се наблюдаваше рязък скок на ксенофобското насилие и бързо увеличаване на броя на младите хора, които се присъединяваха към расистки и дясноекстремистки групи и организации в много европейски държави.³² Участието в насилнически действия в тези групи беше обичайно, понякога дори очаквано.³³ Изследванията в Норвегия показват, че за много от младите хора, които са били част от тези движения, е било изключително трудно да прекратят участието си поради страх от отмъщение от страна на бившите членове на групата, заклеяване от обществото и трудности да бъдат приети другаде.³⁴ Въпреки очертаващата се необходимост от подкрепа, агенциите за закрила на детето и младежките работници се страхуваха да се ангажират с неонацисти и обикновено реагираха със страх и несигурност при взаимодействието си с тези млади хора.³⁵

Първата програма за отказ от радикализация, ръководена от ОГО, **Exit Norway**, е създадена в Осло през 1997 г., в рамките на ОГО „Възрастни за деца“ (Voksne for Barn), за да отговори на тези предизвикателства и нужди, изразени от младежки работници, полицейски служители, родители и няколко участващи младежи, които търсят помощ, за да прекратят участието си.³⁶ През трите години на своето функциониране като пилотен проект, финансиран от правителството, инициативата предоставя подкрепа на младежи, желаещи да се откажат от екстремизма, създава местна мрежа за подкрепа на родителите, обучава 700 специалисти за работа на първа линия и работи съвместно с общините и други държавни агенции. Програмата е прекратена след третата година поради липса на финансиране, но дейностите по отказ от радикализация са интегрирани в работата на общините и полицията. Exit Norway също така вдъхнови множество организации в цяла Европа да създадат свои собствени инициативи за отказ от радикализация.

Exit Sweden е създадена през 1998 г. под шапката на фондация Fryshuset, със сходни цели, но с различно изпълнение.³⁷ Една от ключовите характеристики на шведския модел, финансиран от правителството, е значителната роля на бивши десни екстремисти (наричани още „формиращи“), както като служители, така и в ръководството на организацията. Това значително повиши доверието в програмата за целевата група, но също така създаде предизвикателства поради липсата на компетентност в областта на организационното управление и администрирането на персонала.³⁸ Професионализирането на програмата започва през 2002 г., когато към групата на формиращите се присъединява терапевт, което открива пътя към стандартизиране на методите и процесите. От 2006 г. насам в програмата работи мултидисциплинарен екип от специалисти по случаи, който включва терапевти, социални педагози и социални работници, работещи заедно с бивши членове на неонацистки движения. Интервенцията предлага психосоциална подкрепа и

³¹ Пак там.

³² Bjørgo, van Donselaar, Grunenberg, 2009.

³³ Пак там.

³⁴ Fangen, 1995; Bjørgo, 2002, цитиран от Bjørgo, van Donselaar, Grunenberg, 2009.

³⁵ Bjørgo, van Donselaar, Grunenberg, 2009, стр. 135.

³⁶ Информацията за този параграф относно Exit Norway се основава на Bjørgo, van Donselaar, Grunenberg, 2009.

³⁷ Bjørgo, van Donselaar, Grunenberg, 2009.

³⁸ Пак там.

улеснява реинтеграцията на десни екстремисти. От 2020 г. насам програмата предоставя подкрепа и на завръщащите се чуждестранни бойци терористи. Оттогава подобни програми за отказ от радикализация са създадени в няколко държави, например в Германия (през 2000 г.), САЩ (през 2015 г.), Словакия (през 2015 г.), Полша (през 2018 г.) и Финландия (през 2020 г.).³⁹

В **Германия** насърчаването на демокрацията и предотвратяването на радикализацията са основен политически приоритет от Втората световна война насам, което намира отражение и в предоставянето на държавни средства. В резултат на това на всички нива на превенция на радикализацията — първично, вторично и третично — са предприети многобройни интервенции, ръководени от държавата и ОГО.⁴⁰ В Германия разнообразната среда на насилнически десни, ислямистки и леви кръгове очертава голямо разнообразие от потребности за отказ от радикализация. В резултат на това съществуват разнообразни практики и модели за отказ от радикализация, ръководени от държавата и ОГО, които отговарят на тези потребности. Тези практики често се допълват взаимно по отношение на географския си обхват, целевите аудитории, видовете услуги и използваните методи.

Първата програма за отказ от радикализация беше **Exit Germany**, създадена от Центъра за демократична култура на ОГО (ZDK, Gesellschaft Demokratische Kultur gGmbH). Подобно на Exit Sweden, и в тази програма бивши десни екстремисти работят като служители по случаи заедно с други специалисти. Те предлагат психосоциална подкрепа, както и помощ за функционална и социална реинтеграция на национално равнище на лица, които желаят да напуснат дясноекстремистките среди. През 2012 г. ОГО създава нова интервенция — **Hayat Germany**, за предоставяне на консултантски услуги на членовете на семействата на ислямистки екстремисти, използващи насилие. По-късно те започват да оказват директна подкрепа и на ислямски екстремисти, използващи насилие.

През 2004 г. е създадена **Мрежата за превенция на насилието (VPN)** на ОГО, която предоставя услуги за отказ от радикализация на десни екстремисти. Днес ОГО разполага с 10 регионални офиса и изпълнява няколко програми в затворите в цялата страна.⁴¹ През 2011 г. ОГО започва да предлага интервенции на задържани пълнолетни престъпници с терористично минало, а през 2014 г. тази дейност систематично се разширява, за да обхване завръщащите се чуждестранни бойци терористи и силно радикализираните в насилнически ислямски екстремизъм лица. След като признава значението на полово специфичните роли и структури в процеса на радикализация, от няколко години жените и момичетата също са част от целевата група на ОГО.⁴² През 2015 г. Федералното министерство по въпросите на семейството, възрастните хора, жените и младежта възложи на VPN да разработи структурни мерки за дерадикализация в местата за лишаване от свобода.⁴³ Оттогава VPN, заедно с други сътрудничещи си партньори, „координира съвместното разработване на национални стандарти и критерии за качество за превенция на радикализацията и дерадикализация в местата за лишаване от свобода и пробационната система“.⁴⁴ Програмите за обучение в цялата страна имат три акцента: 1) ранно откриване/диагностициране на радикализацията, 2) предотвратяване на процесите на радикализация, насочени към младежите в местата за лишаване от свобода, и 3) започване и подпомагане на процесите на дерадикализация и прекратяване на участието в радикализация.⁴⁵ Услугите в помощ на прекратяването на участието се изпълняват в затворите, в институциите за млади правонарушители и в офисите на Съдебната социална служба (Ambulanter Justizsozialdienst) в цяла Германия.

Друг пример за системно сътрудничество между германското правителство и множество ОГО в тази област е създаването на Консултативен център по въпросите на радикализацията. След първото джихадистко нападение с фатални последици във Франкфурт през 2011 г. и с оглед на нарастващите нива на заплахата Федералната служба за миграция и бежанци (BAMF, Bundesamt für Migration und Flüchtlinge) е натоварена да създаде и управлява „консултативен център за роднини на

³⁹ Бяха създадени още пилотни проекти, свързани с отказа от радикализация, които бяха краткотрайни: два в Нидерландия през 2007 г. и един във Финландия (Radinet) през 2000 г.

⁴⁰ Extremismuspräventionsatlas е интерактивна база данни, в която се каталогизират интервенции, ръководени от държавата и ОГО, действащи на първично, вторично и третично ниво на превенция на радикализацията. Вж. https://www.handbuch-extremismuspraevention.de/HEX/DE/Angebote/Angebote_suchen/angebote_suchen_node.html;jsessionid=3390D4A192116B47465CE68CA9520554.live602 онлайн.

⁴¹ Пак там.

⁴² Вж. <https://violence-prevention-network.de/extremismus/deradikalisierung/?lang=en> онлайн.

⁴³ Вж. <https://violence-prevention-network.de/extremismus/intervention/?lang=en> онлайн.

⁴⁴ Вж. <https://violence-prevention-network.de/extremismus/intervention/?lang=en> онлайн.

⁴⁵ Вж. <https://violence-prevention-network.de/menschen/justizvollzug-bewaehrungshilfe/?lang=en> онлайн.

радикализирани мюсюлмани“.⁴⁶ В резултат на това беше създаден Консултативен център за радикализация на BAMF, който беше официално открит на 1 януари 2012 г., с безплатна национална телефонна линия. Заедно с линията за помощ беше създадена национална система за насочване, съставена от мрежа от местни партньори на ОГО, включително VPN и ZDK. Линията за помощ, управлявана от правителството, е проектирана така, че да има ниски прагове за участие и малки бюрократични нужди. Тя предоставя основна информация по въпроси като радикализация, ислямизъм, салафизъм и джихадизъм, както и относно техните правни и наказателни аспекти. Важно е да се отбележи, че една от функциите на телефонната линия за помощ е да прецени дали даден случай се нуждае от допълнителни мерки за вторична или третична превенция. Ако това е така, случаят се препраща към квалифициран ОГО партньор, действащ в същия географски район. Този подход съчетава ефективно правителствените ресурси и ресурсите на ОГО, за да направи възможно ранното откриване и оценката на потребностите в голям мащаб, като същевременно осигурява местни, задълбочени интервенции за активиране на процеса на дерадикализация, ако е необходимо.

През 2012 г. в **Нидерландия** правителството създаде първата програма за прекратяване на участието и дерадикализация — **Terrorism Extremism Radicalisation (TER)**, с цел подобряване на реинтеграцията на извършителите на екстремистки престъпления.⁴⁷ През 2014 г. обаче, поради повишаването на нивото на терористична заплаха в страната, е създадена Програма за действие за интегриран подход към джихадизма, която предписва нови мерки, заявявайки, че „всички засегнати граждани трябва да могат да разчитат на подкрепа“.⁴⁸ Целите на новите мерки бяха да се осигури подкрепа за отказ от радикализация на лица извън системата на наказателното правосъдие, както и да се помогне на засегнати лица, като например семейства с роднини, които планират да пътуват или са пътували до военни зони. Беше решено, че „най-подходящият начин за осъществяване на тази услуга е тя да бъде отделена от правителството.“⁴⁹

В резултат на това беше избрана и потърсена за сътрудничество ОГО Fier („Proud“). Fier е национален доставчик на услуги в областта на психичното здраве със значителен опит в третирането на домашно насилие, злоупотреба с деца, насилие, свързано с честта, трафик на хора, сексуално насилие и травми при деца и възрастни.⁵⁰ Fier беше избрана като най-подходящата страна по няколко причини: имаше работен опит в пресечната точка на секторите на здравеопазването и сигурността; имаше значителен опит в предоставянето на психично-здравни услуги на широк кръг от населението; имаше изследователски отдел; и вече беше работила по различни системи за държавно финансиране.⁵¹ Организацията изрази готовност да поеме задачата и бяха създадени две звена: програмата за отказ от радикализация Forsa и Центърът за семейна подкрепа.

По-късно двата отдела бяха включени в **Националния център за подкрепа срещу екстремизма (LSE, Landelijk Steunpunt Extremisme)**, който функционира като отдел във Fier. Центърът за семейна подкрепа предлага съвети за работа с радикализирани или радикализиращи се членове на семейството, докато Forsa предоставя помощ за прекратяване на участието и дерадикализация в цялата страна.⁵² По-голямата част от участниците в програмата за отказ от радикализация са насочени от общините или директно от (семействата на) граждани, въввлечени в екстремизъм.⁵³ Лица, намиращи се в затвора, също могат да участват в програмата за отказ от радикализация. Разликата за последните участници, в сравнение с ръководената от държавата програма TER, е, че LSE функционира на базата на доброволно участие, което означава, че на клиентите не се възлага задължителен надзор от съдия, както е при TER.⁵⁴

Франция традиционно възприема подход към борбата с тероризма, ориентиран към сигурността.⁵⁵ След като броят на извършителите на терористични престъпления рязко се увеличи, страната започна да проучва възможностите за създаване на програми за прекратяване на участието в рамките на затворите и пробационните служби. През 2020 г. 558 затворници са задържани за престъпления, свързани с

⁴⁶ Заповед на Федералното министерство на вътрешните работи (BMI) от 13 декември 2011 г., цитирана от Uhlmann, 2017 г., стр. 26.

⁴⁷ Van der Heide & Schuurman, 2018.

⁴⁸ Andersson Elffers Felix, 2018, стр. 10. Вж.

<https://www.landelijksteunpuntextremisme.nl/mediadepot/1702325ce56c/EvaluationofForsaandtheFamilySupportCentre.pdf>

онлайн.

⁴⁹ Andersson Elffers Felix, 2018, стр. 8. Вж.

<https://www.landelijksteunpuntextremisme.nl/mediadepot/1702325ce56c/EvaluationofForsaandtheFamilySupportCentre.pdf>

онлайн.

⁵⁰ Вж. <https://www.fier.nl/over-fier> онлайн.

⁵¹ Andersson Elffers Felix, 2018, стр. 8. Вж.

<https://www.landelijksteunpuntextremisme.nl/mediadepot/1702325ce56c/EvaluationofForsaandtheFamilySupportCentre.pdf>

онлайн.

⁵² Van der Heide & Schuurman, 2018.

⁵³ Van der Heide & Schuurman, 2018.

⁵⁴ Van der Heide & Schuurman, 2018.

⁵⁵ Hecker, 2021.

тероризъм (93,5 % от тях са джихадисти),⁵⁶ а около 120 радикализирани терористи са освободени в периода 2019—2021 г.⁵⁷ До 2024 г. се очаква да бъдат пуснати още 130.⁵⁸ Допълнително предизвикателство представлява по-широкият кръг от присъди в затворите.⁵⁹ При наличието на голям дял на краткосрочните присъди системата на наказателното правосъдие разполага с ограничена възможност да повлияе на процеса на промяна. С цел да се справи с тези предизвикателства по системен начин, френската затворническа администрация въвежда нов процес на управление на риска от радикализация и мултидисциплинарна програма за интервенция в затворите.⁶⁰

Успоредно с това правителството проучи и възможността за създаване на интервенции в подкрепа на реинтеграцията след освобождаване. През 2016 г. в Париж стартира експериментална програма, наречена „Изследване и интервенция на екстремисткото насилие“ (RIVE). След края на периода на проекта правителството обяви нова обществена поръчка за продължаване, разширяване и по-нататъшно подобряване на предоставянето на услуги след освобождаването. Обществената поръчка беше спечелена от две ОГО — Artemis и Groupe SOS Solidarités, които обединиха усилията си, за да създадат през 2018 г. в партньорство с администрацията на затвора **Програма за индивидуална подкрепа и социална ресоциализация (програма PAIRS)**⁶¹.

Groupe SOS Solidarités е представителна организация, в която работят 21 500 души в 600 членувачи организации.⁶² Това е голямо социално предприятие с 35-годишен опит в борбата със социалните неравенства (пристрастяване, бездомни, увреждания, закрила на детето, грижи за младежите, здравеопазване, цифрова неграмотност и др.). Artemis е организация, която разработва и изпълнява образователни проекти за справяне с радикализацията, насърчаване на диалога между културите, борба с предрасъдците и деконструиране на теориите на конспирацията.⁶³

Програмата PAIRS беше създадена като тригодишен пилотен проект, финансиран от правителството, като през 2018 г. е открит център в Париж и Марсилия, а през 2019 г. — в Лион и Лил. Основният акцент на интервенцията е да се осигури дългосрочна подкрепа при реинтеграцията след освобождаване на терористични и радикализирани извършители, които са в пробацията. В програмата се прилага индивидуален, мултидисциплинарен подход, като се предлага интервенция от 20 часа седмично в продължение на 1 година до 1,5 години и се съчетават индивидуални и групови дейности. Програмата има три стълба: психологическа подкрепа, религиозна медиация и функционални мерки за реинтеграция. Интервенцията се разглежда като допълнителна услуга към програмите на затворите и пробационните служби, а изпълняващите я ОГО се смятат за партньори, които работят за постигането на една и съща цел.⁶⁴

Тези **подбрани** примери показват, че ОГО играят различна роля в работата по отказ от радикализация в различен контекст. Някои ОГО създадоха своя програма за интервенции, като използваха подхода „отдолу нагоре“, разпознавайки и отговаряйки на предизвикателство, възникнало в техните общности (например Exit Sweden, Exit Germany, Exit Slovakia и финландската Exit 2020). Тези програми са в състояние да отговорят на потребностите на лица, извършващи насилнически екстремизъм, които често не желаят да се обръщат за подкрепа към държавни агенции. Освен това тези ОГО предоставят и консултантски услуги за загрижени членове на семействата.

Напоследък, когато правителствата признават значението на услугите за отказ от радикализация, примерите за интервенции „отгоре надолу“ се увеличават. Правителствата могат да възлагат на ОГО да разработват и управляват програми за отказ от радикализация в рамките на затвора (например интервенциите на VPN и LSE в затворите) или в рамките на пробацията, за да улеснят

⁵⁶ Basra and Neumann, 2020.

⁵⁷ Мрежата за осведоменост по въпросите на радикализацията (2022 г.) цитира данни, предоставени от френското министерство на правосъдието.

⁵⁸ Пак там.

⁵⁹ Basra and Neumann, 2020.

⁶⁰ Radicalisation Awareness Network, 2022.

⁶¹ Programme d'Accompagnement Individualisé et de Réaffiliation Sociale (PAIRS).

⁶² Информация за организацията е взета от нейния уебсайт: вж. <https://www.groupe-sos.org/le-groupe/qui-sommes-nous/> онлайн.

⁶³ Вж. <https://www.association-artemis.com/qui-sommes-nous/> онлайн.

⁶⁴ Radicalisation Awareness Network, 2022.

реинтеграцията (например PAIRS). Те могат също така да сключват договори с ОГО за предоставяне на услуги извън системата на наказателното правосъдие, на радикализирани лица и на загрижени членове на техните семейства (например програмата Forsa на LSE и Центъра за семейна подкрепа). В тези условия работата на ОГО допълва правителствените услуги, като се преодоляват пропуските в знанията и капацитета чрез предоставяне на специализиран опит и умения в областта на третичната превенция на радикализацията.

III. Ролята на ОГО в третичната превенция на радикализацията: типология

Третичната превенция на радикализацията включва предоставяне на целенасочени интервенции на лица, които вече са въввлечени в радикализирана среда и насилнически екстремизъм, с цел да се мотивира промяна и да се подпомогне процесът на отказ от тях. Акцентът на тези интервенции може да бъде насочен към прекратяване на участието, дерадикализация, рехабилитация или реинтеграция, или (социална и функционална) реинтеграция, или комбинация от тях. В няколко държави членки ОГО работят в областта на третичната превенция на радикализацията. Те могат да бъдат вградени в по-широкия набор от архитектурни елементи на ППНЕ в дадена държава по различни начини. На фигура 1 е представена типология⁶⁵ на ролите, които ОГО играят в областта на третичната превенция на радикализацията, на базата на основната целева аудитория за техните услуги и вида на предоставяната интервенция.

Фигура 1: Типология на ролите на ОГО в третичната превенция на радикализацията в ЕС⁶⁶

Primary target audience	Violent extremist individuals		Concerned individuals (e.g. family members, friends, professionals)
	Stand-alone exit interventions Exit programmes or projects	Exit support services Methods/practices relevant to exit participants	Support services for concerned individuals - Phone helplines - Counselling services - Parent support groups
Type of intervention			

⁶⁵ Типологията се основава на Radicalisation Awareness Network, 2017; Radicalisation Awareness Network, 2019

⁶⁶ Типологията се основава на Radicalisation Awareness Network, 2017; Radicalisation Awareness Network, 2019.

Основната целева аудитория на интервенцията, ръководена от ОГО в областта на третичната превенция, може да бъдат лица, извършили насилнически екстремизъм, или загрижени лица, като например роднини, приятели или специалисти, които се тревожат за радикализирани или радикализиращи се лица. Интервенциите, които ОГО предлагат на насилнически екстремисти, могат да бъдат категоризирани като самостоятелни интервенции за отказ от радикализация и услуги за подкрепа при отказ от радикализация. На загрижените лица ОГО предлагат горещи телефонни линии, консултантски услуги или групи за подкрепа. Различните видове интервенции са разгледани по-подробно в следващите раздели.

Самостоятелни интервенции за отказ от радикализация, ръководени от ОГО

Голяма част от услугите за отказ от радикализация, насочени към извършители на насилнически екстремизъм, са под формата на самостоятелни⁶⁷ интервенции за отказ, както е показано на фигура 1. Обсъжданите в този раздел интервенции се отнасят до самостоятелни програми или проекти за отказ от радикализация. **Програмата** се определя като „готов „пакет“ от ноу-хау, концепции и мерки и организационна структура, който може да се прилага на местно равнище“⁶⁸ и който може да се възпроизвежда. **Проектът** се определя като „самостоятелна инициатива, създадена за решаване на конкретен проблем“⁶⁹ и „може да бъде вдъхновен от идеи, методи и аспекти на други проекти и се създава по преценка на организациите“.⁷⁰

Една от основните разлики между двете интервенции е, че проектите обикновено са ограничени във времето. Те се създават като пилотни, за да се наблюдава как работи интервенцията и дали отговаря на потребностите на целевата аудитория. В края на периода на проекта се извършва оценка, която помага да се определи дали проектът следва да продължи и/или дали са необходими промени. Самостоятелните интервенции за отказ от радикализация имат за цел да прекратят участието и/или да дерадикализират и/или да реинтегрират лица, извършили насилнически екстремизъм, или лица, които са взели решение да напуснат (или вече са напуснали) екстремистката среда и да потърсят помощ.

Както е показано на фигура 2, в 10 от 27-те държави членки на ЕС, а именно Белгия, Германия, Франция, Люксембург, Нидерландия, Австрия, Полша, Словакия, Финландия и Швеция, са идентифицирани интервенции за отказ от радикализация, ръководени от ОГО.⁷¹

Фигура 2: Държави — членки на ЕС, с интервенции за отказ от радикализация, ръководени от ОГО⁷²

⁶⁷ Терминът е използван от Koehler, 2020 and Radicalisation Awareness Network, 2017, стр. 2.

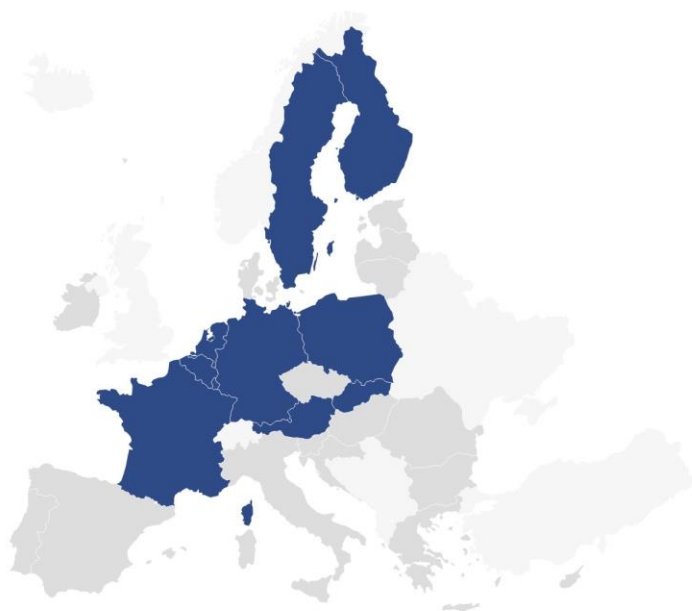
⁶⁸ Radicalisation Awareness Network, 2017, стр. 2.

⁶⁹ Пак там.

⁷⁰ Пак там.

⁷¹ Фигура 3 е създадена чрез преглед на практиките, изброени в базата данни на RAN, както и на интервенциите, изброени като „стратегии за излизане“ в *RAN Collection of Approaches and Practices* (2019 г.). Базата данни с практики на RAN може да бъде намерена на адрес: https://ec.europa.eu/home-affairs/networks/radicalisation-awareness-network-ran/collection-inspiring-practices/ran-collection-search_en онлайн.

⁷² Пак там.

Легенда

Синьо: Държави от ЕС с интервенции за отказ от радикализация, ръководени от ОГО

Тъмносиво: Държави — членки на ЕС, в които не са идентифицирани интервенции за отказ от радикализация, ръководени от ОГО

Светлосиво: Държави, които не са членки на ЕС

Известно е, че в 7 от 10-те държави действа една интервенция за отказ от радикализация, ръководена от ОГО.⁷³ В Австрия и Финландия са идентифицирани две програми за отказ от радикализация, ръководени от ОГО. Смята се, че в Германия над 20 организации на гражданското общество осъществяват повече от 30 програми.⁷⁴ Що се отнася до географския обхват на дейността им, ОГО работят с участници на местно, регионално и национално равнище. Някои ОГО работят на международно равнище. Например Центърът за експертиза и консултации за превенция и интервенция на радикализма и екстремизма (CEAPIRE) е ОГО със седалище в Антверпен, която извършва работа по отказ от радикализация в две държави — Белгия и Нидерландия.

Участници

Някои организации са специализирани в предоставянето на услуги на лица, изложени на специфичен идеологически контекст, докато други предлагат услуги независимо от идеологическата принадлежност. Интервютата и информацията от проучването сочат, че ОГО, специализирани в предлагането на услуги на десни насилнически екстремисти, съществуват в Германия, Полша и Словакия; на ислямски насилнически екстремисти — в Германия, Франция и Австрия; и на двете групи — в Германия, Люксембург, Нидерландия, Австрия и Финландия. Поне една ОГО предлага услуги специално на леви насилнически екстремисти в Германия. Други ОГО съобщават, че предоставят подкрепа на екстремисти независимо от тяхната идеологическа принадлежност в Германия, Люксембург, Нидерландия, Австрия и Финландия. ОГО съобщават, че са работили с лица, изложени на екофашизъм, екстремизъм в областта на правата на животните, конспиративни теории или паравоенни групи, финансирани от Русия.

От 15-те интервюирани или анкетиранни организации, които провеждат самостоятелни интервенции за напускане на страната, 10 съобщават, че са работили с чуждестранни бойци терористи,

⁷³ Пак там.

⁷⁴ Следната база данни съдържа германските програми за първична, вторична и третична интервенция срещу радикализацията, ръководени от държавата и ОГО: https://www.handbuch-extremismuspraevention.de/HEX/DE/Angebote/Angebote_suchen/angebote_suchen_node.html;jsessionid=3390D4A192116B47465CE68CA9520554.live602.

завръщащи се в Германия, Франция, Нидерландия, Австрия, Финландия и Швеция. Някои специалисти съобщават, че новопоявила се целева група са завръщащи се жени — чуждестранни бойци терористи. Една организация на гражданското общество съобщава, че е работила с лица без документи.

Въпреки че основната целева аудитория на тези самостоятелни програми за отказ от радикализация са радикализирани лица, повечето от тях съобщават, че предлагат услуги на членове на семейството, приятели или заинтересовани специалисти, които се свързват с тях за съвет.

Характер на участието

Присъединяването към програмите може да бъде доброволно или принудително. По-голямата част от интервенциите (осъществявани както в затвора, така и извън него) работят на доброволен принцип и подчертават важността на това клиентите им да се присъединят към програмата им доброволно. В контекста на ЕС принудителното участие означава, че съдът задължава лицето да участва в програмата за отказ от радикализация като част от присъдата му/й или участието е предпоставка за условно или предсрочно освобождаване.

Във френската програма PAIRS например повечето лица са задължени да участват със съдебно решение, а малцина от тях се задължават да участват, докато са в ареста. При неспазване на изискванията на програмата лицето е изложено на риск от отмяна на мярката и налагане на задържане под стража.⁷⁵ Важно е да се отбележи, че затворниците могат да се включат в програмата и доброволно.

Среда на изпълнението

В ЕС ръководените от ОГО програми за отказ от радикализация се изпълняват в различни условия, във и извън системата на наказателното правосъдие. Средата на изпълнение оказва влияние върху различни фактори: например как ОГО достигат до целевата си аудитория (подход на контакт) и по какъв начин си сътрудничат с държавните агенции. По-голямата част от ОГО работят в отворена среда, което означава, че могат да предоставят услуги както на лица, които не са част от системата на наказателното правосъдие, така и на такива, които са част. Други програми, ръководени от ОГО, са специално предназначени за участници в системата на наказателното правосъдие (задържани, в затвора или в пробация). Някои ОГО осъществяват програми и в двете среди, например австрийската DERAD, холандската LSE, германският Advice Centre Hesse и Respect.lu в Люксембург. Не е установена практика в областта на третичната превенция в ЕС, която да предоставя работа по отказ от радикализация изключително онлайн, макар че има усилия за разработване на уеб-базирани подходи (като пилотния проект Prisma Online в Германия⁷⁶).

В ръководените от ОГО програми за отказ от радикализация, които работят в отворена среда, може да имат участници както от системата на наказателното правосъдие, така и извън нея. Тъй като ОГО работят независимо от държавните органи, те имат предимството да привличат лица, които не са склонни да се обръщат към държавните институции за подкрепа. Интервенциите за отказ от радикализация, които работят в отворена среда, разчитат на това, че потенциалните участници ще инициират **първи контакт** с тях или че клиентите ще бъдат насочени към тях. Това означава, че те работят с клиенти, които поне са склонни да обмислят идеята за напускане на екстремистката група и са предприели първата стъпка за установяване на контакт с организацията.⁷⁷ Предимството на този подход е, че при такива интервенции е по-малко вероятно да се срещне сериозна съпротива от страна на участниците и може да се наблюдава по-висока степен на ангажираност в сравнение с интервенциите, които използват подход на активен контакт или при които участието е задължително. Важно е обаче да се отбележи, че мотивацията на участниците често се променя, дори в случаите, когато тъкмо те

⁷⁵ Hecker, 2021.

⁷⁶ Вж. <https://prisma.online/ueber-uns/> онлайн.

⁷⁷ Koehler, 2017a.

иницират контакта. Поради това достъпността и бързата реакция от страна на служителите на ОГО са от решаващо значение за засилване на първоначалната мотивация на тези лица да се откажат от екстремизма.

ОГО, които работят в открита среда, трябва да направят себе си и работата си видими и известни в общността, особено за потенциалните клиенти и така наречените мултипликатори, като полицаи, социални или младежки работници, които могат да насочват клиенти.⁷⁸ ОГО използват различни стратегии за осигуряване на **видимост**, като рекламират услугите си в общността, онлайн или от уста на уста. Други стратегии включват сътрудничество с местни медии за организиране на събития за повишаване на осведомеността и медийни кампании или сътрудничество с технологични компании за създаване на целенасочена реклама в платформите на социалните медии.

Exit Sweden например се появяваше редовно в местните и националните медии през първите 10 години на функционирането си.⁷⁹ Местните медии публикуваха новини за събития, организирани от ОГО за превенция на радикализацията в училищата, на които бивши членове на екстремистки групи представяха пред ученици своите житейски истории. В националните медии бившите споделят собствения си опит, за да повишат обществената осведоменост и да достигнат до потенциални клиенти. Exit Germany е осъществила множество кампании, насочени към десни екстремистки среди, както и към широката общественост. Някои от тях получиха международна медийна известност благодарение на креативността на тяхната структура.⁸⁰

Освен това работещите в отворена среда ОГО, могат да разчитат и на **насочвания** за достъп до клиенти. Тези насочвания могат да се получат от учители, работодатели, доставчици на здравни услуги и социални работници, както и от полицейски служители, служители на затвори и пробационни служби. Арестуваните или лишените от свобода за първи път радикализирани лица могат да бъдат от особено значение за интервенцията. Лицата, които влизат в ареста или в затвора, могат също така да преживяват лична криза, която може да им даде възможност да се замислят върху житейския си избор. Това може да даде възможност за когнитивно отваряне⁸¹, което в крайна сметка може да доведе до дерадикализация. Ето защо е важно полицейските служители и служителите в затворите да използват силата на такива уязвими ситуации, като информират потенциалните клиенти за услугите за отказ от радикализация. Събитията за комуникация и обучението за повишаване на осведомеността специално за практикуващите специалисти могат да помогнат за изграждане на взаимоотношения и видимост за потенциални насочвания. Германската програма Legato например провежда всяка седмица неформални събития за създаване на контакти и дискусии групи за служители на затворите и пробационните служби, за да повиши осведомеността, да насърчи търсенето на помощ и съвет и да изгради доверие.

Примери за интервенции за отказ от радикализация, които работят в отворена среда, са белгийската CEAPIRE, финландските Aggredi и Exit 2020, полската CODEX, Exit Slovakia и Exit Sweden. В Германия примери за такива програми са консултантските центрове, управлявани от VPN, Exit Germany, Nayat Germany, JUMP, Vidaya и ExLex, наред с други.

Някои програми за отказ от радикализация, ръководени от ОГО, са предназначени за участници в **системата на наказателното правосъдие**. Те се различават от ОГО, работещи в отворена среда, тъй като тези програми са създадени специално за работа в рамките на системата на наказателното правосъдие, като участниците в тях са затворници, осъдени за престъпления, свързани с тероризъм, лица в пробация или — по-рядко — задържани лица в досъдебно производство. В тази среда обикновено има по-тясно сътрудничество между ОГО и съответните държавни агенции за съвместно насочване и управление на случаите. Например при сътрудничеството, основано на конкретен

⁷⁸ Koehler (2017a) нарича тази стратегия подход на пасивен контакт.

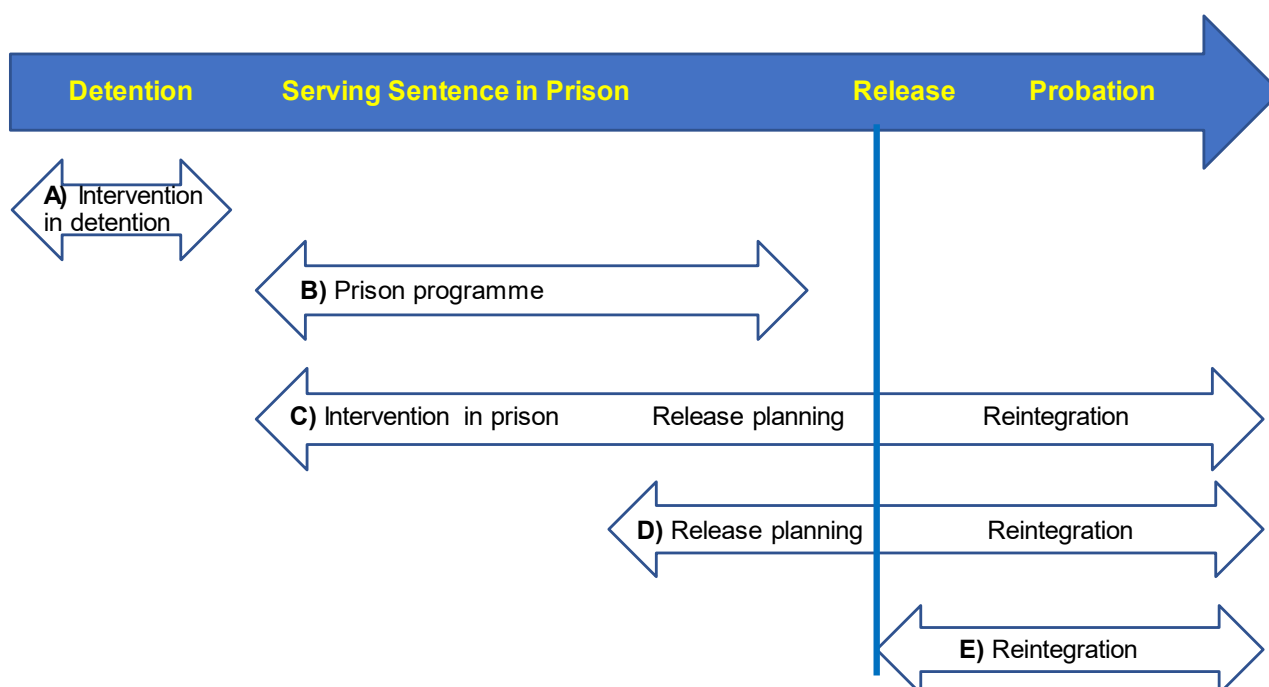
⁷⁹ Персонална комуникация с Робърт Орел, бивш директор на Exit Sweden, на 5 декември 2021 г.

⁸⁰ Вж. <https://www.exit-deutschland.de/projekte/> онлайн. Една от кампаниите, озаглавена „Троянска тениска“, раздаваше тениски по време на неонацистки концерт в Германия. На тениската имаше щампа с надпис „Бунтовник“. След като тениската се изпере, първият слой на щампата пада и се вижда текстът: „Ако тази тениска може да се промени, и вие можете“. В друга кампания, озаглавена „Нацисти срещу нацисти“, местни фирми спонсорираха Exit Germany с определена сума пари за всяка стъпка, направена по време на неонацистки марш. По този начин неонацистките групи активно допринесоха за спонсорирането на Exit Germany за всяка своя стъпка по време на шествията. В онлайн версията на кампанията за всеки коментар на омраза в социалните медии се събира дарение от 1 евро за организации, помагачи на бежанците. Вж. <https://www.exit-deutschland.de/english/> онлайн.

⁸¹ Koehler, 2017a.

случай, има професионална мрежа и комуникационни канали за обмен на информация и услуги. При тази по-системна форма на сътрудничество предоставящата услуги по отказ от радикализация ОГО работи в тясно сътрудничество с държавните институции. След това служителите на ОГО за конкретни случаи са част от междуведомствените екипи, които водят случаите на извършителите на насилнически екстремизъм. Обикновено ОГО допринасят за работата на междуведомствените екипи с познанията и опита си в областта на радикализацията и работата по отказ от нея, както и с методите, уменията и опита си в работата с извършители на насилнически екстремизъм. В много случаи те предлагат психосоциална и образователна перспектива, която допълва подхода, основан на сигурността. На фигура 3 по-долу са показани различните начини, по които действат ръководените от ОГО интервенции за отказ от радикализация в процеса на задържане — затвор — пробация.

Фигура 3: Видове ръководени от ОГО интервенции за отказ от радикализация в рамките на системата на наказателното правосъдие

Няколко ръководени от ОГО интервенции предлагат услуги на лица, задържани за идеологически мотивирани престъпления (**тип А**): австрийската NEUSTART, френската програма PAIRS и германската VPN. NEUSTART предлага интервенция, наречена конферентни разговори в социалните мрежи, на лица, задържани в следствения арест. Координаторът на ОГО организира срещи, на които задържаното лице работи заедно със социалната си мрежа по план, който се представя на съдията по време на процеса. Планът представлява допълнително съображение при вземането на решения относно присъдата.⁸²

Въпреки че повечето програми, ръководени от държавата, се изпълняват в затворите, има и някои интервенции, ръководени от ОГО, които са специално предназначени за затворници (**тип Б**). Австрийската DERAD работи в множество структури, една от които предоставя индивидуални интервенции в разговори, както и групови интервенции за осъдени терористи, чуждестранни бойци

⁸² Radicalisation Awareness Network, 2019.

терористи или поддръжници на терористични организации в затвора. Целта на интервенциите е да се улесни дерадикализацията, като се използват „контра- и алтернативни разкази с акцент върху политическата идеология на салафизма, която може да доведе до насилнически екстремизъм или тероризъм“.⁸³ Организацията също така предлага оценка на евентуалната радикализация на затворници в затворите и други институции и провежда групови сесии за затворници с цел превенция на радикализацията.

По-голямата част от интервенциите, ръководени от ОГО, попадат в категориите тип В, Г и Д. Интервенциите от **тип В** предлагат услуги по време на целия период на затвора и пробацията, а често и след това. Например в затворническите програми на VPN⁸⁴ в Германия мениджърът на случая, определен от ОГО, е основното лице за контакт за участника в програмата от момента на изтърпяване на наказанието до планирането на освобождаването и след освобождаването. Мениджърът на случая отговаря за координирането на различните интервенции на различните етапи от процеса и може да ръководи междуведомствени конференции по случая или да участва в тях. В затвора VPN предоставя както индивидуални, така и групови интервенции и играе важна роля в планирането на освобождаването. След освобождаването ОГО предоставя активна подкрепа за улесняване както на функционалната, така и на социалната реинтеграция (осигуряване на помощ за транспорт, жилище, заетост, финансова помощ, както и (повторно) свързване с просоциални мрежи). VPN предоставя много интензивна подкрепа през първите 6 до 12 месеца след освобождаването (понякога по-дълго), след което постепенно намалява честотата на контактите. Въпреки това тя остава на разположение в дългосрочен план, така че клиентите да знаят, че могат да се обърнат към нея в моменти на силен стрес или трудности.⁸⁵

Примери за програми от тип В в Германия са Fokus ISLEX, KOGEX Hessen, JUST X Berlin, Prisma Sachsen, Kick-off и PraRaDEX. В Нидерландия програмата Forsa на LSE разполага с двама служители на пълно работно време в затвор и в служба по пробацията, които предоставят услуги за отказ от радикализъм на престъпници, участвали в насилнически екстремизъм, докато останалата част от програмата работи в отворена среда.

Австрийската NEUSTART за конферентни разговори в социалните мрежи е пример за интервенции от **тип Г**. NEUSTART е ОГО, която предоставя пробационни услуги в цяла Австрия. Тя предлага конферентни разговори в мрежа на престъпници рецидивисти, на които им предстои да излязат скоро от затвора, на престъпници, участвали в насилнически екстремизъм, и на задържани в досъдебно производство.⁸⁶ Целта на тази интервенция е да се подготви освобождаването на престъпници екстремисти чрез включване на широк кръг участници в лични срещи, за да се създаде реалистичен, обвързващ и устойчив план за освобождаване, който да бъде представен на съдията, определящ предсрочното освобождаване. Конференцията се подготвя и организира от двама координатори, като лишеният от свобода работи заедно със своята социална мрежа (членове на семейството и съответните членове на общността), както и със специалисти, за да се състави планът за освобождаване. Методът е от полза за радикализирани лица, като им помага да разработят стратегия или план, който е насочен, наред с другото, към организацията на всекидневието им, работата, жилището и т.н. след освобождаването им. Методът насърчава престъпника да поеме отговорност за действията си, да укрепи семейните връзки, да сподели отговорността за изпълнението на плана за освобождаване и да разработи решения, основани на семейството и общността. Процесът е насочен към факторите, които могат да възпрепятстват успешното изпълнение, както и към факторите, водещи до повторно участие или рецидивизъм. Шест месеца по-късно се провежда последваща конференция и изпълнението на плана за освобождаване се контролира от пробационния служител.

Интервенциите от **тип Г** са насочени към реинтеграцията на бивши престъпници след освобождаването им, които в по-голямата си част са в пробация. Пример за интервенция от тип Г е френската програма PAIRS. Програмата се предоставя на бивши престъпници насилнически ислямисти, които са в пробация. Тя се основава на три стълба: социален, психологически и идеологически компонент.⁸⁷ Първият компонент е свързан с функционалната и социалната реинтеграция и се ръководи от социални работници. Той включва практическа помощ за жилище, административни задачи (уреждане на здравни осигуровки, банкови сметки, финансова помощ и т.н.), намиране на работа чрез бюрата по труда и (повторно) усвояване на житейски умения след дълги години в затвора (например използване на обществен транспорт, пазаруване, готвене и управление на бюджет). Вторият компонент е насочен към нуждите, свързани с психичното здраве, тъй като малка част от участниците имат зависимости или други психични разстройства. Освен това психолозите организират и групови дейности заедно със социални работници и религиозни възпитатели. Те включват религиозни и спортни дейности, културни посещения, доброволческа дейност, професионални семинари и т.н. Това дават

⁸³ Описанието на практиката се основава на следното описание (последно актуализирано през 2019 г.): вж. https://ec.europa.eu/home-affairs/networks/radicalisation-awareness-network-ran/collection-inspiring-practices/ran-practices/de-radicalisation-prisons_en онлайн.

⁸⁴ Освен Fokus Islex и KOGEX Хесен, в някои случаи няколко ОГО осъществяват тези интервенции заедно с VPN. JUST X Berlin работи в сътрудничество с Denkzeit и Projekt Nexus. Prisma Sachsen се реализира заедно с Outlaw.

⁸⁵ InFoEx Webinar, 2020: Deradicalization Work and Recidivism. На разположение на адрес: <https://www.youtube.com/watch?v=C-JkDoMhkH0> онлайн.

⁸⁶ Radicalisation Awareness Network, 2019.

⁸⁷ Параграфът се основава на Hecker (2021).

възможност на участниците да обсъждат и разсъждават по съответните теми и да подобряват социалните си умения. Третият стълб, свързан с идеологията и религията, се нарича културна и религиозна медиация. Религиозните медиатори (например ислямовеци) провеждат разнообразни дейности, като междурелигиозни дебати, посещения на джамии или ислямски книжарници, както и богословски дискусии, включващи изучаване на свещени текстове и историческа контекстуализация. Участниците в програмата се срещат всеки месец със своя пробационен служител, а персоналът на PAIRS предоставя тримесечни доклади.⁸⁸ Тези източници осигуряват редовна аналитична оценка на напредъка на участниците.

Следва да се отбележи, че работещите в отворена среда ОГО най-често изпълняват функции от категориите на тип Г и Д, когато работят с клиенти, които са в затвора или в пробация. Те помагат на клиентите да планират освобождаването си, докато са в затвора, и улесняват функционалната и социалната реинтеграция след освобождаването.

Методи и подходи

Интервенциите в целия ЕС за отказ от радикализация се осъществяват с помощта на голямо разнообразие от методи и подходи. От една страна, това е предимство, тъй като различните методи и подходи са жизненоважни за посрещане на разнообразните нужди на целевите аудитории. От друга страна, това разнообразие затруднява постигането и поддържането на еднакви стандарти.⁸⁹ В доклада за оценка на Консултативния център по въпросите на радикализацията в Германия през 2017 г. се стига до заключението, че ОГО, предоставящи услуги по консултиране и отказ от радикализация, имат различни разбирания за това какво представлява един случай и как се определя успехът,⁹⁰ и следват своята индивидуална философия за това как точно трябва да се извършва консултирането.⁹¹ Въпреки че има голямо разнообразие от методи, прилагани от ОГО в работата по отказ от радикализация, всички те споделят основата на принципите на общуване, т.е. всяка среща да се провежда по неосъдителен и неконфликтен начин, като се зачитат човешките права и достойнството.

Въз основа на интервютата и информацията от проучването по-голямата част от ръководените от ОГО самостоятелни интервенции за отказ от радикализация работят с участниците **индивидуално**. Повечето от тях осигуряват мултидисциплинарна интервенция, съобразена с нуждите на всеки участник. Началната фаза на работата включва изграждане на връзка и оценка на потребностите на участника в различни измерения, както е показано на фигура 4.

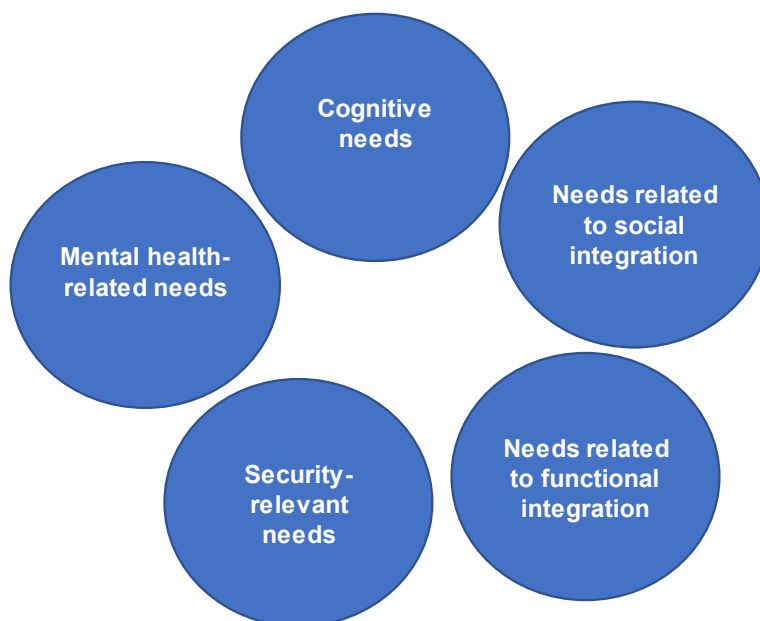
Фигура 4: Потребности на участниците в отказ от радикализация, проучени и управлявани чрез мултидисциплинарни интервенции, ръководени от ОГО

⁸⁸ Radicalisation Awareness Network, 2022.

⁸⁹ Koehler, 2015.

⁹⁰ Uhlmann, 2017.

⁹¹ Koehler, 2015.

Следните потребности се изследват и управляват чрез интервенции за отказ от радикализация, като се използва мултидисциплинарен подход.

- **Потребности, свързани с психичното здраве:** нуждата от психиатрично лечение чрез проучване на наличието на злоупотреба с наркотични вещества, травма или посттравматичен стрес, или други проблеми с психичното здраве.
- **Когнитивни потребности:** може да включват необходимост от обсъждане на въпроси, свързани с политическа или религиозна идеология, която насърчава насилието, с необходимостта от укрепване на уменията за критично мислене и др.
- **Потребности, свързани с функционалната реинтеграция:** необходимост от жилище, образование, заетост, финансова помощ, премахване на татуировки, преместване, помощ при административни задачи и др.
- **Потребности, свързани със социалната реинтеграция:** може да включват проучване на минали и настоящи просоциални мрежи за потенциално (повторно) свързване, проучване и укрепване на семейните връзки (когато семейството е определено като положителен фактор в процеса на реинтеграция). Това може да включва също така установяване на пречките пред социалната реинтеграция: например проучване на нивата на изолация и стигматизация, както и на социалните умения, уменията за справяне с гнева и конфликтите и т.н.
- **Потребности, свързани със сигурността:** оценка на това дали участникът е застрашен (например от бивши членове на групата) и дали представлява заплаха за другите.

Въз основа на резултатите от оценката на потребностите се изготвя индивидуален мултидисциплинарен план за интервенция⁹² и се назначава мениджър на случая или наставник. Планът за интервенция може да включва както

материални, така и нематериални услуги.⁹³ Материалните услуги обхващат предоставянето на техническа помощ, като например осигуряване на транспорт, помощ при преместване, уреждане на жилище, улесняване на заетостта, организиране на премахването на татуировки и помощ при административни задачи. Нематериалните услуги включват психосоциална подкрепа, консултиране, обучение за развитие на уменията и т.н. Мениджърът на случая е ключовото лице за контакт с участника в програмата и отговаря за наблюдението на изпълнението на плана за интервенция. Мениджърът на случая отговаря също така за управлението на ресурсите и свързването на участника с необходимите услуги. Ако дадена потребност не може да бъде удовлетворена от вътрешните ресурси на програмата, мениджърът на случая организира контакт с външни доставчици на услуги. Той или тя наблюдава целия процес и събира и управлява цялата информация, свързана със случая. Повечето доставчици на услуги, свързани с отказ от радикализация, работят в мултидисциплинарен екип по случая, който

⁹² По време на интервюто и проучването специалистите, работещи по отказ от радикализъм, често използват термините „системен“ или „интегриран“ подход, за да обозначат цялостната оценка на потребностите и ресурсите, както и мултидисциплинарния план за интервенция.

⁹³ Radicalisation Awareness Network, 2019.

може да включва различни професии, като социални педагози, социолози, психолози, системни консултанти и социални работници.⁹⁴ Ако организацията работи с участници в насилнически ислямизъм, екипът може да включва религиозни учени или политолози, теолози или ислямовеци. В някои програми като наставници работят и бивши насилнически екстремисти.

Ръководените от ОГО интервенции за отказ от радикализация предоставят различни **нематериални услуги**, като прилагат широк спектър от методологически подходи. Тези подходи се различават по начина, по който се разглежда екстремистката идеология. При някои интервенции за отказ от радикализация **идеологическият компонент** играе централна роля, като потенциално включва мерки за насърчаване на критичното мислене, размисъл, медийна грамотност и т.н. В случаите на религиозно мотивирани насилнически екстремисти интервенцията може да включва допълнително религиозни консултации, теологични дискусии, включващи изучаване на свещени текстове и историческо контекстуализиране, междурелигиозни дебати и т.н. Целта на тези интервенции е да се подкрепят участниците в усилията им да се дистанцират от поляризираните разкази и насърчаващите насилията политически или религиозни възгледи. Австрийската програма DERAD, белгийската CEAPIRE и френската PAIRS са примери за такива интервенции. Други ОГО или не включват идеологически компонент в интервенциите си, или го предоставят според индивидуалните нужди, като често привличат външни ресурси (например експерти, религиозни лидери или организации, които да предоставят богословски консултации или насоки). В доклад, в който се прави преглед на 13 финансирани от държавата интервенции за отказ от радикализация в Германия, практикуващите специалисти подчертават, че обсъждането на идеологията „винаги е част от работата“, но понякога грижата за основните нужди е на първо място.⁹⁵

Както беше споменато по-горе, повечето интервенции, ръководени от ОГО, работят с участници за отказ от радикализация в индивидуална среда. Някои ОГО обаче предлагат и **групови интервенции**. Образователните мерки и обученията за развиване на умения често се провеждат в групова обстановка. Образователните мерки може да включват гражданско образование и обучение по **въпросите на демокрацията**.⁹⁶ Обучението за развитие на умения може да включва обучение за борба с агресията⁹⁷, обучение за управление на конфликти и обучение за подобряване на ненасилническата комуникация или социалните умения. Например, освен индивидуални интервенционни разговори и други услуги, австрийската ОГО DERAD провежда групови дискусии за правата на човека и гражданско образование с осъдени насилнически ислямисти терористи и чуждестранни бойци терористи в затвора.⁹⁸

Методите, които най-често се споменават от ОГО, които работят с участници в индивидуална среда, включват консултиране, наставничество, мотивационно интервюиране и биографична работа. Най-често споменаваният метод е индивидуалното **консултиране**. Различните видове консултиране включват психологическо, психосоциално, психотерапевтично и системно консултиране. В интервютата и отговорите на проучването като често прилагани методи се посочват и **наставничеството**, насочването или коучингът.

При някои интервенции (например нидерландската LSE, финландските Aggredi и Exit 2020, Exit Germany и Exit Sweden) бивши екстремисти са наети като наставници, за да подпомогнат укрепването на доверието и да служат като ролеви модели. Exit Sweden например работи с клиенти в тристранна среда. Екип от двама души, състоящ се от специалист (например социален работник, психолог или социален педагог) и обучен бивш екстремист, работи в тандем с клиента. Единият от тях поема ролята на лице за контакт и мениджър на случая. Този подход съчетава предимствата на двете страни: професионален опит и умения, от една страна, и доверие и познаване на екстремистката среда и динамика, от друга. Неосъдителната атмосфера при първата среща, споделянето минало с

⁹⁴ Costa et al., 2021 и събиране на първични данни за настоящия документ (интервюта и проучване).

⁹⁵ Figlestahler and Schau, 2021, стр. 33.

⁹⁶ Costa et al., 2021.

⁹⁷ Пак там.

⁹⁸ Уебсайт на организацията: вж. <https://www.derad.at/> онлайн. Описанието на практиката се основава на следното (последно актуализирано през 2019 г.): вж. https://ec.europa.eu/home-affairs/networks/radicalisation-awareness-network-ran/collection-inspiring-practices/ran-practices/de-radicalisation-prisons_en онлайн.

бившия екстремист наставник и неформалните диалози са посочени от участниците в програмата за отказ от радикализация като ключови елементи, улеснили промяната към по-добро.⁹⁹

От 15-те интервюирани/изследвани ОГО от Германия, Швеция и Финландия 5 съобщават, че използват **мотивационно интервюиране** в работата си с клиенти. Мотивационното интервюиране е практика, основана на доказателства,¹⁰⁰ „направляващ, ориентиран към клиента стил на консултиране за предизвикване на промяна в поведението, като се помага на клиентите да изследват и разрешават амбивалентността“.¹⁰¹ В контекста на работата по отказ от радикализация то е предпочитано за тези, „които са амбивалентни по отношение на промяната, както и за тези, които се съпротивляват повече, които са гневни или не желаят да се променят“.¹⁰²

Биографичната/аналитичната работа се използва както в контекста на затвора, така и извън него. Австрийският проект Kompass, Exit Germany и германската VPN съобщават за работа с този метод. Въпреки че има разлики в начина, по който специалистите в тези организации извършват биографичния анализ, общите елементи включват улесняване на изграждането на последователен житейски разказ, в който се интегрира екстремисткото минало на участника, насърчават се размисли (и поемане на отговорност) за минали действия по отношение на присъединяването и активността в екстремисткото движение, както и планиране на конструктивно бъдеще. В Exit Germany биографичната работа се улеснява от възможността да се правят видеа, снимки или да се пишат статии, за да се помогне на лицата да размишляват и да структурират мислите си. VPN е разработила свой собствен метод за работа в затворите, наречен „Възпитаване в отговорност“ (Verantwortungspädagogik®).¹⁰³ Възприемането на този неконфликтен подход има за цел да улесни разбирането на минали действия и да обясни минали решения, без да ги оправдава.¹⁰⁴ То включва също така работа относно житейските цели и определянето на положителни социални взаимоотношения. В зависимост от потребностите и характеристиките на извършителя се предлага интервенция на индивидуална база или в групов среда.

Услуги за подпомагане на отказа от радикализация и нововъзникващи практики

Както е показано на фигура 1, услугите за подкрепа на отказа от радикализация се отнасят до „специфични методи и стратегии“,¹⁰⁵ които могат да бъдат от значение за рехабилитацията или реинтеграцията на определени насилнически екстремисти в зависимост от техните индивидуални нужди. Например някои клиенти може да се нуждаят от психиатрични услуги, като

лечение на зависимости или травма. Други могат да се възползват от допълнително **образование или професионално обучение.** Тези услуги за подкрепа могат да се предлагат както от ОГО, така и от държавни агенции. Ако конкретен метод или интервенция не са част от обичайния инструментариум на организацията, предоставяща услуги по отказ от радикализация, нуждаещият се клиент може да бъде насочен към външна организация или доставчик.

Съществуват обещаващи доказателства, че някои методи и практики, които не се използват широко при насилнически екстремисти, биха могли да бъдат от значение за рехабилитацията и/или реинтеграцията. През последните години се наблюдава засилен интерес към проучването на потенциала на практиките на **възстановителното правосъдие** за случаи на насилнически екстремизъм и тероризъм.¹⁰⁶ В Италия, в Страната на баските и в Северна Ирландия са провеждани интервенции в областта на

⁹⁹ Christensen, 2015.

¹⁰⁰ Clark, 2019.

¹⁰¹ Rollnick and Miller, 1995.

¹⁰² Clark, 2019, стр. 47.

¹⁰³ Вж. <https://violence-prevention-network.de/extremismus/intervention/?lang=en> онлайн.

¹⁰⁴ Пак там.

¹⁰⁵ Radicalisation Awareness Network, 2017, стр. 2.

¹⁰⁶ Radicalisation Awareness Network, 2020c.

възстановителното правосъдие с лица, извършили терористични престъпления, под формата на срещи между жертви и извършители, програми за повишаване на осведомеността на жертви със затворници и интервенции в общността. 107 Някои ОГО участват и в прилагането на практики на възстановително правосъдие с клиенти, участвали в насилнически екстремизъм, например финландската програма Exit 2020, управлявана от фондация Deaconess.¹⁰⁸

Друга област, към която има все по-голям интерес, са **онлайн интервенциите**. Тъй като онлайн (само-)радикализацията и набирането на хора представляват все по-голямо предизвикателство, са необходими иновативни решения и нови методи. Някои ОГО започнаха да предоставят услуги онлайн, като предлагат консултации по чат и електронна поща. Това се основава на разбирането, че тези канали за комуникация може да бъдат предпочитани от определени целеви аудитории. Други инициативи имат за цел да достигнат активно до младите хора, които са радикализирани или може да са изложени на риск от радикализация, и да им предложат подкрепа.

Например германската Streetwork@online е уеб-базирана инициатива, чиято целева аудитория са юноши и младежи в района на Берлин, за които е вероятно да бъдат изложени на риск от ислямистка радикализация.¹⁰⁹ Програмата е активна в платформите на социални мрежи като Facebook, Instagram и TikTok и създава съдържание, свързано с актуални събития или теми, които могат да представляват интерес за целевата група. Младежите могат да се свържат с организацията в различните онлайн платформи чрез чат, а програмата има и проактивна стратегия за участие в дискусиите в коментарните теми. Специалистите на инициативата използват системния подход като основа за разговорите си с целевата аудитория и насърчават потребителите да разсъждават върху своите гледни точки и действия. Ако е необходимо, програмата може да насочи лицата към допълнителни услуги.

Друг пример за онлайн инициативи е германската Prisma Online, която в рамките на 5-годишния си проектен период има за цел да разработи и изпробва уеб базирани методи за „иницииране на процес на идеологическо дистанциране сред симпатизанти и участници, които се описват като новите десни или които с поведението си показват афинитет към новата десница“.¹¹⁰

Услуги за подкрепа на загрижени лица

Друга важна област във вторичната и третичната превенция на радикализацията, в която ОГО играят важна роля в цяла Европа, е предоставянето на услуги за подкрепа на загрижени лица (както е показано на фигура 1). Целевата аудитория на тази подкрепа са родителите или роднините на лица, които са на път да се радикализират, вече са част от насилническа екстремистка група или са участвали в (насилнически) екстремистки действия.¹¹¹ Това включва семейства, чиито деца се саморадикализират в интернет, биват вербувани от местни или чуждестранни терористични организации или са пътували или планират да пътуват в чужбина, за да се присъединят към въоръжени групи, както и семейства, чиито деца са загинали в резултат на това или са се завърнали от чужбина. Освен това услуги за подкрепа се предлагат и на тези, които имат партньорски или професионални взаимоотношения с радикализирани лица (например учители, спортни треньори и младежки работници).

В типичния случай член на семейството може да се обърне към ОГО, защото се опасява, че негов роднина се радикализира. В тези случаи основната **цел** на службите за подкрепа е да овластят семейството, за да улеснят прекратяването на участието му. С други думи, целта е да се помогне на членовете на семейството и приятелите да станат „ефективни наставници за насочване на лицето обратно към пътя на здравословния избор“, ¹¹² като по този начин се улесни процесът на отказ от радикализация по косвен начин. Интервенцията може да се провежда индивидуално или групово (например групи за подкрепа на родители) и може да използва различни методи, най-често семейно консултиране.

Целите на **семейното консултиране** зависят от конкретния контекст и могат да включват следното.

¹⁰⁷ Biffi, 2021.

¹⁰⁸ Тази информация беше съставена чрез събиране на първични данни за настоящия документ (проучване).

¹⁰⁹ Вж. <https://www.streetwork.online/> онлайн.

¹¹⁰ Вж. <https://prisma.online/ueber-uns/> онлайн.

¹¹¹ Radicalisation Awareness Network, 2019.

¹¹² Radicalisation Awareness Network, 2019, стр. 462.

- Предоставяне на психообразование на роднините, за да се повиши разбирането им за процеса на радикализация като цяло и за конкретния контекст, в който се извършва радикализацията (идеологически контекст, форми на вербуване онлайн и офлайн, саморадикализация онлайн и т.н.).
- Предоставяне на информация за правни разпоредби, ако е приложимо (например ако роднината е извършил престъпление).
- Осигуряване на психосоциална подкрепа за намаляване на стреса, чувството за безпомощност и евентуалното чувство на заклеяване.
- Предотвратяване на ескалацията на конфликт между членовете на семейството и радикализираното лице, преподаване на умения за общуване и укрепване на отношенията между тях.
- Мобилизиране на семейството за идентифициране и включване в положителни социални мрежи с цел инициране на оттегляне или предотвратяване на радикализацията.
- Установяване на основните пречки, които правят семейството уязвимо или възпрепятстват процеса на интервенция. Тези пречки могат да включват деструктивна семейна динамика, оплаквания, социално-икономически предизвикателства и липса на работа, образование и социални мрежи.¹¹³

Общуването с радикализирания роднина е от първостепенно значение. Затова консултирането обикновено включва психосоциална подкрепа и обучение за насърчаване на неконфликтното общуване и укрепване на уменията за изслушване, както и на авторитетния родителски стил. Този стил на родителско отношение насърчава здравословния баланс между отзивчивостта към нуждите на радикализирания младеж и едновременно с това поставянето и поддържането на граници.¹¹⁴

Центърът за компетентност за родители по въпросите на десния екстремизъм,¹¹⁵ разположен в Саксония-Анхалт, Германия, предлага консултантски услуги на родители, чиито деца са изложени на риск от радикализация или са били радикализирани от десни екстремистки групи, използващи насилие. Целта е да се улесни прекратяването на участието и да се предотврати навлизането на деца и младежи в насилническата дясна сцена. На уебсайта на организацията се подчертава, че услугите са безплатни, поверителни и независими от държавните органи.¹¹⁶

Германският консултантски център „Хаят“ предлага безплатни и поверителни консултантски услуги в цялата страна за членове на семейства, чиито роднини са изложени на риск от радикализация, радикализирани са от салафизма или искат да се присъединят или са се присъединили към ислямистки движения.¹¹⁷ Целта на услугата е да се окаже подкрепа на роднините и да се предоставят възможности за дерадикализация. Консултативните центрове, управлявани от VPN в Бавария, Берлин, Саксония и Хесен, също предоставят услуги за консултиране на загрижени лица.

Ръководените от ОГО интервенции за подкрепа на семейството обикновено работят в рамка, в която **първият контакт** се иницира от съответния член на семейството. Поради това организациите рекламират услугите си по различни начини, за да достигнат до целевата си аудитория, в интернет, в местните, регионалните или националните медии. Създаването и рекламирането на безплатна **телефонна линия за помощ**, която служи като точка за първи контакт, също е все по-често срещана практика. Общите характеристики на тези линии за помощ включват предлагане на безплатни и поверителни консултации, оценка на потребностите и насочване. Някои телефонни линии за помощ са специално насочени към религиозно мотивирани теми (например в Нидерландия и Германия), докато други са отворени по отношение на идеологията (например в Швеция).

Базирана в общността организация — Партньорство на мароканските общности в Нидерландия,¹¹⁸ поддържа национална телефонна линия за помощ на загрижени родители, която предлага консултации и при необходимост насочва към институции за грижи

¹¹³ Radicalisation Awareness Network, 2019.

¹¹⁴ Radicalisation Awareness Network, 2019, стр. 468.

¹¹⁵ Наименованието на практиката на немски език: Kompetenzstelle Eltern und Rechtsextremismus.

¹¹⁶ Вж. <https://www.miteinander-ev.de/kompetenzstelle-eltern-und-rechtsextremismus-ker/> онлайн.

¹¹⁷ Вж. <https://hayat-deutschland.de/hayat/> онлайн.

¹¹⁸ Samenwerkingsverband van Marokkaanse Nederlanders, SMN.

или други агенции. 119 В Швеция горещата линия за загриженост (Orostelefonen), действаща в цялата страна, е създадена през 2017 г. от ОГО Rädde Barnen (Спасете децата)¹²⁰ и предлага консултации, както и насочване към партньорски организации. В Германия няколко ОГО управляват директна линия за помощ за членове на семействата и екстремисти.

Друга важна целева група на услугите за подкрепа са засегнатите **специалисти** (например учители, социални работници, полицейски служители, служители в затворите и пробационни служители). Много ОГО, работещи в тази област, предлагат консултации по случаи, информационни събития и обучения за специалисти. Например, освен подкрепа за семейството и работа по отказ от радикализация, германската ОГО Legato предлага консултации по случаи, дискуссионни групи и неформални събития за създаване на мрежи за служители в затворите и пробационните служби.¹²¹ При поискване провежда обучения за работещите в затворите и пробационните служби, които са съобразени с конкретните им нужди.

IV. Области и форми на сътрудничество между ОГО и държавните агенции в работата по отказ от радикализация

Организациите на гражданското общество, които работят по въпросите на отказа от радикализация, си сътрудничат с държавните органи по различни начини. Настоящата глава е посветена на областите, в които ОГО, които осъществяват самостоятелни интервенции за отказ от радикализация, си сътрудничат с държавните органи. В нея са описани някои от ключовите области и форми на сътрудничество, като са изтъкнати предизвикателствата, извлечените поуки и вдъхновяващите практики. Разгледани са следните области на сътрудничество: (1) формулиране на политики, (2) финансиране и устойчивост, (3) изграждане на капацитет и обмен на знания, (4) насочване на случаи, (5) управление на случаи, (6) реинтеграция след освобождаването и (7) сътрудничество по случаи, свързани със сигурността.

(1) Формулиране на политики

Сътрудничеството между ОГО и правителството се разглежда като желан и ефективен подход в работата по отказ от радикализация както на национално равнище, така и в рамките на ЕС.¹²² Това сътрудничество е от съществено значение, тъй като заплахата от насилнически екстремизъм е променлива и трябва да се правят съответни промени в политиката. Създателите на политики обаче се сблъскват с огромно количество информация по най-различни въпроси. Определянето на ППНЕ като приоритет означава да се конкурират с много други области на политиката или програми, които изискват финансиране и които са с предимство. ОГО могат да играят важна роля в информирането за политиките и законите, да служат като **механизми за ранно предупреждение** и да формират бъдещето на интервенциите за отказ от радикализация. Освен това ОГО могат да предоставят ценна обратна информация относно **техническата осъществимост** на предложените програми или проекти и относно последиците на място от предложените промени в законодателството.

Каненето на ОГО да представят работата си може да бъде полезно, както и установяването на контакт между ОГО и създателите на политики, споделянето на техните възгледи за текущи събития и определянето на бъдещите потребности. Служителите на ОГО извършват дейност на терен, което означава, че те познават общностите и работят заедно с тях, изграждайки дълготрайни взаимоотношения. Те са в добра позиция да бъдат сред първите, които идентифицират и оценяват нови потенциални и нововъзникващи заплахи, като например появата на нови насилнически

¹¹⁹ База данни с практики на RAN: вж. https://ec.europa.eu/home-affairs/networks/radicalisation-awareness-network-ran/collection-inspiring-practices/ran-practices/smn-helpline_en онлайн.

¹²⁰ Вж. <https://www.raddabarnen.se/rad-och-kunskap/foralder/orostelefonen/> онлайн.

¹²¹ Вж. <https://legato-hamburg.de/> онлайн.

¹²² Korn, 2016.

идеологии. Поради това ОГО могат първи да сигнализират на създателите на политики за нови предизвикателства. Те също така са в състояние да идентифицират ресурсите, които липсват в общностите и които създателите на политики биха могли да предоставят.

Вдъхновяваща практика

Exit Sweden, Швеция: Организацията Exit Sweden е включена като пример в националния план за действие на страната (2010—2011 г.). По думите на бившия директор организацията е била поканена да участва и в експертна комисия, свикана с цел справяне с радикализацията и насилническият екстремизъм в страната.¹²⁴ Те са успели да обяснят на създателите на политики, които се застъпват за забрана на расистките организации, че това само ще ги стимулира, което ОГО е видяла от първа ръка чрез работата си с клиенти и в общностите. Подобно разбиране може да бъде от голяма полза, когато създателите на политики създават политики за справяне с насилническата радикализация.

Един от най-неотложните въпроси, подчертавани от специалистите от ОГО, който трябва да бъде разгледан на по-системно, политическо равнище, е **обменът на информация**. Както за ОГО, така и за правоприлагащите органи политическата рамка за по-лесен и безопасен обмен на информация е с най-висок приоритет. Огромните предизвикателства, свързани с правните въпроси, се различават в отделните държави и пряко засягат сътрудничеството между ОГО и държавните органи. Други проблеми, които бяха споменати, включват имунитета на свидетелите, споразуменията за използване и разкриване на данни и Общия регламент относно защитата на данните (ОРЗД). Освен това набирането на хора за участие в терористична дейност онлайн и терористичното съдържание онлайн са основание за по-широка загриженост.¹²³

(2) Финансиране и устойчивост

Стабилното и дългосрочно финансиране, когато е налично, позволява на ОГО да се съсредоточат върху разработването и подобряването на програми, които помагат на общностите и обществото като цяло. За съжаление, много ОГО се борят да получат последователно финансиране. Поради естеството на работата персоналът често работи извън удобното работно време, а работата понякога може да бъде физически и психически натоварваща. Неудобното работно време и ниското заплащане могат да доведат до голямо текучество на персонала.¹²⁵ Тъй като работата по отказ от радикализация е дългосрочно начинание, което изисква специализирани знания и умения, загубата на опитен персонал може да се отрази на ефективността ѝ.

Частните дарения в европейските държави рядко са достатъчни за финансиране на програма за отказ от радикализация. Вместо това повечето ОГО, които работят в областта на отказа от радикализация, се **финансират частично или изцяло от правителството**. Това може да включва финансиране от различни равнища на управление (местно или държавно, а в Германия — местно, държавно и федерално) и от различни ведомства (например министерствата на правосъдието, на социалните грижи или на младежта). Организацията на гражданското общество могат да получават допълнително финансиране извън правителството, например от фондовете на ЕС. Въпреки че финансирането от множество източници може да бъде полезно, то може да доведе и до напрежение, когато приоритетите на правителството се различават от тези на външния източник на финансиране.

¹²³ European Commission, 2021.

¹²⁴ Персонална комуникация с Робърт Орел, бивш директор на Exit Sweden, на 1 декември 2021 г.

¹²⁵ Hecker, 2021.

Някои ОГО са създали други тясно свързани услуги като източник на доходи, например услуги за обучение и образование, научни изследвания и публикации.¹²⁶

Важно е да се отбележи, че увеличеното финансиране може също така да бъде свързано и с допълнителни изисквания за документи, външни оценки или други усилия за повишаване на отчетността. В някои случаи това може да доведе до намаляване на **гъвкавостта на програмата**. Както отбеляза специалист от ОГО, когато финансирането зависи от предоставянето на конкретни услуги, вместо да се предоставя бюджет, който да се използва по усмотрение на ОГО, гъвкавостта страда и невинаги може да се отговори в достатъчна степен на променящите се нужди на клиентите.

Освен това зависимостта на ОГО от държавно финансиране може да компрометира представата за неутралност и независимост от правителството. Организационната **прозрачност** и задължението за докладване пред спонсора влизат в противоречие с принципа на **поверителност**, като например правните и моралните задължения на ОГО да защитава данните на участниците в програмата си.¹²⁷

Някои общности може дори да са скептични към програмите за отказ от радикализация, като изобщо не са склонни да приемат подкрепа от програми, финансирани от правителството. Прозрачността както по отношение на клиента, така и по отношение на държавния спонсор е от ключово значение за решаването на този въпрос.

Работата по отказ от радикализация е дългосрочен процес, като подкрепата, предоставяна на клиентите от организациите, работещи в областта на отказа от радикализация, може да продължи с години. Проблемът се усложнява, когато ОГО страдат от несигурни цикли на финансиране, които **възпрепятстват дългосрочното планиране и финансовата сигурност**.¹²⁸ В проучванията и интервютата няколко ОГО съобщиха за проблеми с устойчивостта. Един от специалистите от ОГО отбеляза, че финансирането е най-важният аспект за ОГО, за да могат да извършват стратегически работата си. Те трябва постоянно да се адаптират, за да достигнат до клиентите/целевите групи, сред които работят, което понякога влиза в противоречие с предпочитаната политическа насоченост.

Друг практикуващ специалист подчертава, че финансирането на базата на фактурирани часове по проектите, а не на базата на фиксирана такса, ненужно затруднява работата. Беше представен положителен пример, за да се илюстрира как, след като това притеснение бе споделено, са направени промени, за да се приспособи по-добре работният процес в организацията.

Прекомерното **административно натоварване** също беше споменато от няколко ОГО. Времето и усилията, изразходвани за сключване и подновяване на договори за финансиране, бяха изтъкнати като друго предизвикателство, което отнема време и ресурси, които е по-добре да се изразходват директно за целевата аудитория.

Освен това в Германия, където много ОГО кандидатстват за средства, **конкуренцията** може да намали сътрудничеството между тях. В действителност обаче ОГО често ефективно допълват услугите си и затова сътрудничеството следва да се насърчава.

В същото време създателите на политики често не знаят кои партньори от ОГО да изберат и да финансират, и как да гарантират, че те заслужават доверие, че са надеждни и сигурни. Следователно финансирането често е обвързано с определени критерии за отчетност, което може да попречи на гъвкавостта и автономността на програмите за отказ от радикализация, ръководени от ОГО.

Процесът и критериите за избор на партниращи ОГО могат да варират в различните контексти. **Прозрачността и отчетността** са важни за ОГО. Те трябва да бъдат прозрачни по отношение на дейността си и структурните характеристики на програмите си (например източници и използване на финансиране, принадлежност, методи на работа и професионален опит).¹²⁹ Привличането на независим експерт или орган за

¹²⁶ Koehler, 2017a.

¹²⁷ Пак там.

¹²⁸ Figlesthler & Schau, 2020.

¹²⁹ Koehler, 2017b.

оценка на работата на организацията може да бъде източник на информация, като се подчертаят постиженията и качеството на работата и се изяснят областите на компетентност. Според Koehler (2020 г.) „прозрачността на процесите, финансирането, структурите на персонала и други аспекти на програмата са от решаващо значение за спечелване на доверието не само на потенциалните участници, но и на финансовите спонсори, и в крайна сметка на широката общественост, водещите специалисти и местните власти, които са незаменими партньори за успешното изпълнение на програмата“. 130

(3) Изграждане на капацитет и обмен на знания

Изграждането на капацитет, „процесът на развиване и укрепване на уменията, инстинктите, способностите, процесите и ресурсите, от които организациите и общностите се нуждаят, за да оцелеят, да се адаптират и да процъфтяват в един бързо променящ се свят“¹³¹ позволява на организациите да бъдат устойчиви. Държавните агенции е по-вероятно да разчитат на стабилно финансиране, но може да се нуждаят от други ресурси, като например умения или връзки с местните общности, за да бъдат ефективни в областта на третичната превенция на радикализацията. В моменти, когато правителството не разполага с капацитет, но се нуждае от помощ при интервенция за отказ от радикализация, то може да използва ОГО със съответните знания и опит в други свързани области (например реинтеграция на бивши затворници, работа с младежи, социална и хуманитарна дейност). Организациите на гражданското общество могат да преодолеят пропуските в знанията и капацитета и да допълнят услугите, предлагани от държавните агенции. Специалистите съобщават, че сътрудничеството с държавните партньори е успешно, когато държавните агенции гледат на ОГО като на равностойни партньори. Това може да доведе до трайно и уважително сътрудничество.

По отношение на **генерирането и споделянето на знания** в областта на превенцията на радикализацията ключова роля играят както ОГО, така и държавните агенции. Тъй като ОГО често имат по-малък обхват на приоритети или целеви аудитории, те се специализират в това, което правят. Близостта до целевата група дава на ОГО повече практически знания на терен. ОГО често са наясно с тенденциите в радикализацията много преди те да достигнат до политиците и държавните агенции. По думите на специалист от ОГО „реактивността“ е силната страна на ОГО, тъй като те могат бързо да установят, назоват и реагират на възникващ проблем. Освен това ОГО могат да добавят различна перспектива, психосоциален и образователен подход към това, което иначе би било само перспектива на сигурност или правна перспектива.

Организациите на гражданското общество **споделят знанията си** по различни начини с участници като държавни агенции, общности и изследователски организации. Някои ОГО са създали експертни центрове и събират и разпространяват знания по системен начин (например под формата на доклади и публикации). За съжаление не всички ОГО разполагат с достатъчно персонал, за да събират резултатите, да ги разпространяват и да ги правят достъпни. Ето защо, когато проектират безвъзмездни средства, финансиращите организации следва да включват преки и подкрепящи елементи за генериране и споделяне на натрупаните знания и да подкрепят изграждането на национални или местни мрежи за **обмен на знания и практики**. Примери за това са моделът RAN на равнище ЕС или Националният комитет по религиозно мотивиран екстремизъм (BAG ReIEx)¹³² на национално равнище в Германия. Освен това осигуряването на достъп до онлайн и офлайн публикации и уебсайтове на английски език помага на специалистите да получат достъп до информация и да я обменят в международен план.

Обичаен начин за споделяне на знания от ОГО е **обучението на специалисти**, които могат да се сблъскат с радикализирани лица в работата си. Няколко специалисти от ОГО отбелязаха, че някои **социални работници** не са подготвени да работят с бивши извършители на насилнически екстремизъм, до степен че се страхуват да работят с тях, като често прехвърлят такива клиенти на колеги или не се занимават с тях. За преодоляване на това препятствие може да помогне засиленото обучение и сътрудничеството между ОГО и държавните агенции. Например в някои държави като Нидерландия бяха осигурени по-големи възможности за обучение на социални работници в областта

¹³⁰ Koehler, 2020 г., стр. 72.

¹³¹ United Nations, n.d. *Capacity-Building*.

¹³² Вж. <https://www.bag-relex.de/en/homepage> онлайн.

на радикализацията и насилническият екстремизъм, което доведе до разширяване на броя на доставчиците на услуги. Това от своя страна породило необходимостта да се разработят стандарти за обучението и практиката, за да се гарантира качеството.

По същия начин някои **служители в затворите и в пробационните служби** смятат, че е трудно да работят с извършители на насилнически екстремизъм и че могат да се възползват от обучение за разбиране и реагиране на тази целева група.¹³³ Организацията на гражданското общество могат да осигурят обучение на персонала и действия за обучение на обучители, които са от решаващо значение за контекста на затворите и пробацията, както и за инициативите за реинтеграция.¹³⁴ Това обучение включва теми като осведоменост, разбиране, стратегии за комуникация, среди на насилнически екстремизъм, обосновка, културна компетентност и практически подходи. В идеалния случай специалистите, които работят за държавни агенции или в сходни области, ще надградят общите си познания с по-задълбочено обучение по въпросите на радикализацията и отказването от радикализъм.¹³⁵ Няколко ОГО предлагат обучение на специалисти в областта на първичната и вторичната превенция на радикализацията.

Обучението на учителите и познанията на широко общностно ниво са полезни за повишаване на осведомеността по темата и за разпознаване на ранните признаци на радикализация.¹³⁶ Местните участници и избраните служители могат да се възползват от онлайн достъп до практически насоки и обучение.¹³⁷

В заключение, ОГО и държавните агенции могат да обменят знания и да надграждат взаимно уменията си. Те имат различни силни страни и могат добре да допълват усилията си. Като цяло, държавните агенции обикновено придобиват и обработват знания в по-систематични процеси (например чрез симпозиуми и големи или дългосрочни проучвания), които отнемат повече време. Те могат да разполагат с ресурси за изследователски отдел, да работят с учени или да наемат оценители например. От друга страна, ОГО могат да разполагат с по-малко заинтересовани страни, да функционират „на терен“, независимо, и да създават и разпространяват знания по-бързо, макар и често с по-малък обхват. По-голямата част от ОГО предоставят практическо обучение на широк кръг от професии в областта на повишаването на осведомеността и развитието на умения в областта на превенцията на първично, вторично и третично равнище.

Примери за вдъхновяващи практики

Федерална служба за миграцията и бежанците (BAMF, Bundesamts für Migration und Flüchtlinge), Германия: германска мрежа за обмен на знания публикува [Стандарти за консултиране в социалната среда на \(потенциално\) радикализирани ислямисти](#) — документ, предоставящ класификации и стандарти за подходи при консултиране на насилнически ислямски екстремисти.

Списание Exit-Deutschland, Германия:¹³⁸ През 2008 г. Exit Germany създаде изчерпателно и редовно публикувано списание, чиято цел е да насърчава интердисциплинарния обмен на знания между учени и специалисти в областта на дерадикализацията, екстремизма и демократичната култура. Списанието е разделено на две направления: научно-теоретично направление, в което публикуват учени и изследователи, и направление за специалисти, в което са поканени да споделят своя опит практикуващи специалисти на първа линия. Освен това в списанието се споделят и размисли на бивши насилнически екстремисти за тяхното минало, които често се основават на биографична/аналитична интервенция, предоставена от ОГО.

Landelijk Steunpunt Extremisme (LSE), Нидерландия: LSE създаде експертен център и поставя специален акцент върху събирането и разпространението на знания, както и върху предоставянето на актуални услуги на други институции. Опитът и знанията, които са придобили през годините на своята дейност, се използват в научните изследвания и практиката, като

¹³³ Williams, 2016; Radicalisation Awareness Network, 2018.

¹³⁴ Radicalisation Awareness Network, 2018.

¹³⁵ Radicalisation Awareness Network, 2018.

¹³⁶ Koehler, 2017a.

¹³⁷ European Commission, 2021.

¹³⁸ Вж. <https://journal-exit.de/jahresbericht-2021/> онлайн.

допринасят за разработването на цялостен методологически подход.

Fryshuset, Швеция: Пример за изграждане на мрежа за сътрудничество:

Шведската ОГО Fryshuset, която е домакин на Exit Sweden, осъществи тригодишен проект, насочен към събиране на знания от практикуващи специалисти, работещи с различни екстремистки групи (включително екстремисти, използващи насилие, банди, секти, хулигани и други деструктивни групи). Част от проекта беше насочена към създаване на сътрудничество между ОГО и различните заинтересовани страни, участващи в ППНЕ, особено с цел да се подкрепи отказът от участие сред самите участващи. Заинтересованите страни включваха власти и публични органи, частни участници и други ОГО. Успешно беше създадена мрежа, като срещите се провеждаха на всеки два месеца с цел да се усвоят съвместни знания и да се улесни работата в мрежа между участващите организации, институции и агенции. Срещите бяха организирани по конкретни тематични, актуални и значими теми. По време на срещите бяха представени различни тематични презентации, видеопрожекции, театрални постановки и вдъхновяващи практики. Броят на участниците варираше между 25 и 70 души. По време на събитията и срещите на мрежата бяха създадени неформални отношения и връзки. Като разглеждаха и обсъждаха актуални теми чрез различен опит, участниците имаха възможност да размишляват и споделят своите професионални и институционални подходи и разбирания, в резултат на което се формира съвместна база от знания. Това помогна на групата да разбере как функционират други институции и организации, в какви рамки действат различните участници и какви са наличните възможности и ресурси. Бяха създадени професионални отношения, които улесниха контактите помежду им за съвет или сътрудничество по конкретни случаи, и се стигна до по-добро институционално разбирателство между различните участващи партньори.

(4) Насочване на случаи

Организациите на гражданското общество, работещи в отворена среда, могат да си сътрудничат с най-различни държавни агенции. Те често получават клиенти чрез насочвания от държавни институции, като самите те също могат да насочват участниците към държавни агенции за определени услуги. В различен контекст това сътрудничество се осъществява по конкретен повод, което означава, че обикновено няма установени системи или платформи за сътрудничество. Координацията на работата се определя от нуждите на всеки отделен случай в момента на възникването им. Естествено, с течение на времето често се формират професионални взаимоотношения и мрежи въз основа на опита от предишно сътрудничество, което може да улесни съвместната работа.

Организациите на гражданското общество могат да получават насочвания на случаи от различни държавни участници, като например служители на правоприлагащите органи или служители на затворите и пробационните служби. В някои случаи прокурорите насочват лица, които са влезли в системата на наказателното правосъдие. В други случаи училища, общини, социални и осигурителни агенции или доставчици на услуги в областта на психичното здраве отбелязват необходимостта от подкрепа и предоставят насочване.

Организациите на гражданското общество също могат да насочват клиенти към държавни агенции. Мениджърът на случая отговаря за оценката на потребностите на участника и за намирането на външни доставчици на услуги, които не могат да бъдат изпълнени с вътрешните ресурси на организацията. Мениджърът на случая помага да се установи връзка с държавните доставчици и наблюдава процеса. Държавните институции са добре подготвени за предоставяне на услуги, свързани с функционалната реинтеграция. Социалните и осигурителните агенции помагат при организирането на финансова помощ и настаняване. Институциите за психично здраве помагат при лечението на зависимости и травми, както и при оценката и управлението на други потребности,

свързани с психичното здраве. Държавните агенции по заетостта, бюрата по труда и образователните институции насърчават заетостта.

С цел да се улесни процесът на насочване държавните агенции трябва да бъдат осведомени за услугите на ОГО. Организациите на гражданското общество могат да постигнат това чрез различни стратегии, например чрез повишаване на осведомеността за проблема и за техния експертен опит и чрез изграждане на добра репутация. Друга стратегия е да се обърнат към съответните държавни агенции и да установят добри работни отношения с тях. Чрез придобиване на знания за ролите, експертния опит, ресурсите и начините на действие на всяка една от тях е възможно да се постигне по-безпроблемно сътрудничество. Добрата комуникация между страните и ясните очаквания от всяка организация са от ключово значение, както и предоставянето на държавните агенции на информация за работата по отказ от радикализация и съответната им роля в процесите на отказ от страна на клиентите.

Дори в случаите на ad hoc сътрудничество е важно ОГО да получи **мандат** от държавната институция, в която извършва работа по отказ от радикализация. Например, ако лице, което в момента се намира в затвора, се свърже с ОГО за подкрепа за отказ от радикализация или е успешно насочено към нея от персонала на затвора, ОГО трябва да получи достъп до клиента и мандат да работи с него в затворническата среда. Липсата на осведоменост или разбиране за работата на ОГО може да попречи на ефективността на работата. Практикуващ специалист сподели пример: представителите на ОГО е трябвало да посещават клиента в затвора през уикенда, във времето, посветено на членовете на семейството, тъй като в затвора не са имали предишен опит или протоколи за работа с ОГО. Информирването на персонала в затвора за работата на ОГО и изграждането на професионални отношения може да помогне за преодоляването на подобни пречки.

Няколко практикуващи специалисти от ОГО подчертаха, че сътрудничеството с местните държавни агенции може да е предизвикателство, когато има голямо текучество на персонала. Дори когато служителите сменят длъжностите си в държавната агенция, което е вероятно да се случи в кариерата им, това се отразява на сътрудничеството. Установяването на **взаимоотношения и доверие** между ОГО и лицето за контакт в държавната агенция отнема месеци, ако не и години. Когато нов служител заеме дадена позиция, ценните знания и времето, инвестирани в сътрудничеството, могат да бъдат най-малкото частично загубени. Практикуващите ОГО отбелязаха също, че човешкият фактор е важен за сътрудничеството. Макар че процесите могат да бъдат разписани на хартия, обучението на човек, който разбира потребностите на бивш клиент, занимавал се с насилнически екстремизъм, изисква отворено съзнание и диалог между организациите. Освен това ОГО имат по-различни ограничения в сравнение с държавните агенции и е възможно да има разочарование от сътрудничеството, ако то включва висока степен на бюрокрация или забавяне.

(5) Управление на случаи

Ръководените от ОГО програми за отказ от радикализация, създадени специално за работа в системата на наказателното правосъдие, обикновено имат разрешение и мандат от съответните държавни институции да извършват работа по отказ от радикализация. Освен това някои от интервенциите, ръководени от ОГО, са станали неразделна част от инфраструктурата на затворите и/или пробационните служби за обмен на информация за случаи, дори за участие в процесите на вземане на решения и управлението на случаи. Следователно често между ОГО и затворите и пробационните служби има тясно сътрудничество и то може да бъде по-системно. При **сътрудничеството, основано на случаи**, между съответните организации съществуват комуникационни канали, протоколи и професионални мрежи за обмен на информация и услуги. При още по-тясно, по-системно сътрудничество, екипи от различни агенции работят заедно, за да оценяват и управляват случаите. При **междуведомственото сътрудничество** представителите на

ОГО, предоставящи услуги за отказ от радикализация, работят заедно със службите за сигурност, служителите на затворите и пробационните служби, психолозите и социалните работници в затворите, за да очертаят рисковете и потребностите на участниците и да вземат съвместни решения за намаляване на рисковете и за улесняване на рехабилитацията и реинтеграцията.

Разликата между набор от взаимни връзки между организациите и сътрудничество в рамките на междуведомствени структури е, че при последното партньорите в мрежата споделят общ контакт, координирани усилия и рамка за сътрудничество, когато става въпрос за оценка на случая и вземане на решение как да се намесят.¹³⁹ На практика работата в междуведомствена среда може да включва редовни срещи, като конферентни разговори по случаи или кръгли маси. **Конферентните разговори по случаи** са платформи за междуведомствено управление на случаи, в които участват всички специалисти, работещи по случая, и които се провеждат редовно.

Едно от предимствата на работата с няколко агенции е възможността даден случай да се обсъжда от различни гледни точки, което може да повиши качеството на диагнозата и да осигури по-добри решения.¹⁴⁰ Приносът на ОГО в тази междуведомствена среда са знанията, опитът и уменията за работа с извършители на престъпления, свързани с насилнически екстремизъм, за улесняване на прекъсването на участието/дерадикализацията и реинтеграцията. Организациите на гражданското общество предоставят психосоциална и образователна перспектива, която може да допълни подхода, насочен единствено към сигурността. В някои случаи работещият по случая от ОГО има най-чести контакти с участника в програмата и може да отговаря за организирането на конферентните разговори по случая.

Междуведомственото сътрудничество обаче не е лишено от предизвикателства. То изисква определени условия, като например структурни и правни рамки, както и ефективни механизми за сътрудничество и доверие между различните организации. Участващите в междуведомствената работа организации и специалисти имат различна насоченост и приоритети (например сигурност спрямо реинтеграция), които понякога са в противоречие. Ето защо е важно **да се изяснят ролите, компетенциите и очакванията** на всяка организация. Разбирането на приноса и границите на всяка организация повишава ефективността на работата и създава основа за доверие. Ключов аспект за практикуващите специалисти е да изградят помежду си отношения, основани на взаимно уважение и **доверие**.

Обменът на информация е друга важна област, в която могат да възникнат предизвикателства. Необходими са ясни правни рамки за обмена на информация между държавните агенции и ОГО, за да се гарантира, че всички участници разполагат с цялата информация, от която се нуждаят, за да извършват работата си, както и с необходимата правна защита за работа в чувствителен контекст.¹⁴¹ Специалистите от ОГО смятат, че поверителността на клиентите е важна. „В някои случаи органите по сигурността могат да поискат повече информация, отколкото е възможно да бъде споделена с тях“¹⁴² — това е особено предизвикателство, когато се обсъжда чувствителна информация. В някои случаи една от практиките е клиентът да бъде включен в сътрудничеството, като участва в срещите или като поиска разрешение да сподели чувствителна информация. Така се гарантира, че гледната му точка ще бъде чута, и е по-вероятно неговото участие и сътрудничество да бъдат включени в процеса. Специалистите също така изтъкнаха, че е важно да се обсъжда спазването на разпоредбите за защита на данните (например ОРЗД) при работа по отказ от радикализъм. Специалистите също така трябва да са наясно какви са техните законови задължения по отношение на разкриването на информация (какъв вид данни трябва да се споделят и при какви обстоятелства).

Вдъхновяваща практика: конференции по случаи

Мрежа за превенция на насилието (VPN), Германия: провеждат се междуведомствени конференции по случаи в затвора и извън него (в последния случай ОГО работи съвместно с общините). И в двата контекста в срещите участват всички специалисти, работещи по даден случай. Конференциите по случаи се провеждат, за да се реши например дали дадено лице представлява риск за сигурността или за да се постигне съгласие по набор от мерки за интервенция и да се наблюдава нейния напредък, за да се улеснят рехабилитацията и

¹³⁹ Radicalisation Awareness Network, 2016; Radicalisation Awareness Network, 2019.

¹⁴⁰ Radicalisation Awareness Network, 2016.

¹⁴¹ Radicalisation Awareness Network, 2020a.

¹⁴² Radicalisation Awareness Network, 2020b, стр. 3.

реинтеграцията. В някои случаи конференциите по случаи се организират от ОГО, а в други — от службите за сигурност или от затвора. Служителят на ОГО, който работи по случая, може да го представи анонимно в конферентния разговор, а случаят се оповестява само ако екипът стигне до заключението, че въпросното лице представлява риск за сигурността. Предимствата на тези конференции и екипи се състоят в това, че има ясни роли и отговорности (кой какво прави) и съгласието се постига съвместно, като се отчитат гледните точки на всички специалисти. Мениджърът на случая от ОГО обсъжда целите на конференцията по случая с клиента, който участва в нейната подготовка. По този начин се гарантира прозрачност, като същевременно се предоставя възможност на клиентите да обмислят действията си от различни гледни точки.

(6) Реинтеграция след освобождаването

Както беше обсъдено в предходните глави, броят на освободените затворници екстремисти и терористи ще се увеличава през следващите години. Това означава, че в много от засегнатите държави е необходимо да се обърне внимание на услугите за пробация и реинтеграция след освобождаването на по-системно ниво. Европейската комисия признава този проблем. През 2021 г. тя подчерта необходимостта държавите членки да подобрят приемствеността на услугите в рамките на континуума „затвор — отказ от радикализация“.¹⁴³ Областите, върху които се акцентира, включват приемственост в обмена на информация, оценка на риска и предоставяне на услуги за рехабилитация и реинтеграция.

Що се отнася до риска от повторно извършване на престъпление, първата година след освобождаването е от решаващо значение.¹⁴⁴ Ето защо осигуряването на **интензивни грижи** през този период, особено през първите три месеца от прехода, е от изключителна важност. „Дори на пръв поглед малки грешки в комуникацията или пропуски може да имат сериозни последици. Например освобождаването на дадено лице в петък следобед, като се забрави, че много от определените контакти за подкрепа няма да са на разположение до понеделник, може да доведе до това лицето да се обърне вместо към същите мрежи за подкрепа, към екстремистката среда, на която е разчитало преди да попадне в затвора. С цел предотвратяване на подобни импулси, пробационните служители, социалните работници и специалистите по ППНЕ, които управляват процеса на рехабилитация, трябва да са на разположение 24 часа в денонощието, 7 дни в седмицата. Дори ако всичко върви по план, първите няколко часа или дни са най-критични, тъй като хората са особено уязвими.“¹⁴⁵ Успехът на прехода зависи до голяма степен от подготовката, извършена в затвора. Ключовите аспекти на този процес включват ефективен междуведомствен обмен на информация, изграждане на доверие у затворника и включване на всички заинтересовани страни в процеса.

Както е описано в глава III, няколко ОГО акцентират върху планирането на освобождаването и реинтеграцията след освобождаването. Едно от предимствата на ОГО, работещи в тази област, е, че тяхната оперативна гъвкавост им дава възможност да се движат заедно с клиента между институционалните условия (от затвора до освобождаването). Тъй като ОГО имат по-малка организационна структура, те са в състояние да действат в кратки срокове, без да са ограничени от сложни бюрократични процедури. Това включва **достъпността** в неудобни часове, както и предоставянето на интензивни грижи, когато е необходимо. Документирано е, че служителите на ОГО често работят вечер или през почивните дни, за да предоставят подкрепа на клиентите в чувствителни периоди.¹⁴⁶ Служителите на ОГО, работещи по случаи, често могат да отделят също така повече време за изграждане на връзка с осъдените, в сравнение с държавните служители, работещи в пробационните служби. **Личната връзка** между работника по случая и

¹⁴³ European Commission, 2021.

¹⁴⁴ Renard, 2020.

¹⁴⁵ Radicalisation Awareness Network, 2020a, стр. 68.

¹⁴⁶ Radicalisation Awareness Network, 2020a.

клиента е важна задържаща сила. Благодарение на тази лична връзка е възможно да се разпознаят дори по-малки промени в поведението, които могат да сигнализират за риск от повторно участие.

Организациите на гражданското общество имат и някои предимства по отношение на социалната реинтеграция. Тъй като са вградени в общностите, които обслужват, те могат **да получат достъп до засегнатите общности** и да спечелят тяхното доверие за сътрудничество. Те са в добра позиция да включат всички заинтересовани страни, особено значимите членове на семейството и общността, в процеса на планиране на освобождаването и реинтеграцията, като по този начин помагат за създаването на устойчиви решения. Служителите на ОГО са подготвени да предоставят и **практическа помощ**, като например помощ при транспортиране и настаняване и извършване на практически задачи. В някои контексти единствената **стабилна точка за контакт** на извършителя на престъпление е работникът по случая от ОГО през целия континуум затвор — пробация (вж. моделите на прилагане тип В и Г на фигура 3).

В допълнение към интензивните грижи ръководените от ОГО програми са предназначени за предоставяне на **дългосрочна подкрепа** с продължителност между 1 и 2 години, а понякога и повече. Когато клиентът се установи по-добре извън затвора, честотата на контактите постепенно се намалява. Независимо от това служителите по случая остават на разположение дългосрочно, така че клиентът да може да се свърже с тях в трудни периоди. Личните кризи (като семейни конфликти, загуби и финансови предизвикателства) могат да направят лицето уязвимо към това да се върне към старите си начини и мрежи за справяне. Укрепването на устойчивостта е целта на интервенцията в този момент. Този вид достъпност често е извън възможностите на държавните служители.

През този етап могат да възникнат предизвикателства в междуведомственото сътрудничество в редица области. Понякога **информационният поток** между администрацията на затвора и ОГО е нарушен.¹⁴⁷ Една ОГО съобщава, че тъй като повечето информация на затвора е поверителна, те получават много малко или никаква информация за освободеното лице. Някои служители на ОГО изразиха предпочитанието си да работят по този начин, без пристрастия или претоварване с информация за своите клиенти.¹⁴⁸ Други служители обаче предпочитат да разполагат с известна информация, за да могат да адаптират намесата си от самото начало. Освен това са необходими ясни протоколи по отношение на управлението на риска (както е разгледано по-нататък в следващия раздел).

(7) Сътрудничество по случаи, свързани със сигурността

Сътрудничеството в случаи, свързани със сигурността, е една от най-чувствителните и сложни области на работата по отказ от радикализация. Сътрудничеството между ОГО и службите за сигурност може да бъде иницирано от всяка от страните при необходимост, когато се установят проблеми, свързани със сигурността. Организациите на гражданското общество не са подготвени да действат в сектора на сигурността и затова при установяване на рискове, свързани със сигурността, те се обръщат към съответния орган. Организациите на гражданското общество могат да се обрънат към съответните държавни агенции, когато се опасяват, че техният клиент представлява риск за сигурността на другите, както и когато се опасяват за сигурността на клиента (например поради възможно отмъщение от страна на бивши членове на екстремистка група).

Освен това **оценката на риска** е интегрирана в работата по отказ от радикализация и по рехабилитацията както за държавните агенции, така и за ОГО. Различните организации обаче използват различни инструменти за оценка на риска, а целите на процеса на оценка също може да се различават: силен акцент върху сигурността спрямо по-общ акцент върху реинтеграцията. Ето

¹⁴⁷ Radicalisation Awareness Network, 2022.

¹⁴⁸ Radicalisation Awareness Network, 2022.

защо е от първостепенно значение сътрудничащите си организации да създадат общ език и разбиране за това какво включват процесите на оценка и какви мерки се използват.

От гледна точка на сигурността друга важна област е **периодът след освобождаването**, особено когато се смята, че има голям риск бившият затворник да извърши повторно престъпление. В този случай органите трябва да наблюдават въпросното лице по-отблизо и могат да поискат от ОГО да предоставят информация за напредъка или дейностите на участника. Това може да влезе в противоречие с изискванията за защитата на данните и поверителността на клиентите. Службите за сигурност и ОГО трябва да установят ясни рамки на сътрудничество и да имат ясни очаквания за това какъв вид информация трябва да се споделя и при какви обстоятелства. От гледна точка на клиента сътрудничеството или дори усещането за взаимодействие с правоприлагащите или разузнавателните служби може да подкопае доверието в ОГО, което крие съпътстващ риск от загуба на доверие и отчуждаване на целевата група, на която те възнамеряват да служат. Следователно прозрачността е важна както за клиентите, така и за държавните агенции. Участниците в програмата трябва да разбират правната рамка, в която работи ОГО (например при какви обстоятелства ОГО е задължена по закон да докладва).

Ресоциализацията и реинтеграцията на **завръщащите се чуждестранни бойци терористи** включва сложно взаимодействие между държавните агенции и ОГО, както и с членовете на семейството. Факторите, определени като решаващи за удовлетворяване на нуждите на тази целева аудитория, като същевременно се решават въпроси, свързани със сигурността, са споделянето на информация с всички заинтересовани страни (например потенциални заплахи за националната сигурност) и включването на семействата при завръщането на боеца на всички етапи, когато е приложимо.¹⁴⁹ Специалистите отбелязват, че „когато става въпрос за непълнолетни, съществува висок риск от измамно поведение сред родителите, т.е. с цел да не загубят попечителството над детето си“.¹⁵⁰ Ето защо задълбочената оценка е от ключово значение в тези ситуации. Възможно е да възникнат конфликти между различни организации (например младежки служби и агенции за сигурност) относно това каква информация да се споделя, което може да доведе до нежелание за сътрудничество.¹⁵¹ „Въпросът за чувствителността на данните следва да бъде обсъден задълбочено между всички участници в управлението на завърналите се лица (...)“¹⁵²

V. Препоръки за създателите на политики, държавните агенции и ОГО

В заключение, ОГО изпълняват различни роли и функции в работата по отказ от радикализация в цяла Европа. Те могат да компенсират пропуските в знанията и капацитета на правителствените участници и да предоставят подкрепа на целеви аудитории, които иначе не биха могли да получат помощ. Те имат натрупани знания, експертен опит и умения за работа с клиенти — участници в насилнически екстремизъм, и със засегнати лица. Организациите на гражданското общество предоставят услуги за отказ от радикализация както в рамките на системата на наказателното правосъдие, така и в обществото, като използват различни подходи и методи. Тяхната независимост от правителството повишава доверието и легитимността им в очите на целевите им аудитории и насърчава доверието сред засегнатите общности. Поради по-малката си организационна структура ОГО разполагат с голяма оперативна гъвкавост и широк диапазон на достъпност, което позволява предоставянето на интензивни грижи в чувствителни периоди. Много интервенции, ръководени от ОГО, са предназначени за предоставяне на дългосрочна, непрекъсната подкрепа.

¹⁴⁹ Radicalisation Awareness Network, 2020b.

¹⁵⁰ Radicalisation Awareness Network, 2020b, стр. 4.

¹⁵¹ Radicalisation Awareness Network, 2020b.

¹⁵² Radicalisation Awareness Network, 2020b, стр. 3.

В предишната глава бяха обобщени предизвикателствата, извлечените поуки и вдъхновяващите практики в сътрудничеството между ОГО и държавните агенции в областта на отказа от радикализация. Въз основа на тази работа могат да бъдат формулирани следните препоръки за създателите на политики, държавните агенции и ОГО.

Препоръки за създателите на политики

Сътрудничество с ОГО при формулирането на политики

- Подкрепа на разработването на професионални стандарти за качество на работата по отказ от радикализация, включително основни универсални принципи като поверителност, изграждане на отношения и доверие, прозрачност, основна философия, методи и стъпки в процеса на консултиране, безопасност и сигурност, етични и правни задължения, защита на данните и неприкосновеност на личния живот, умения и професионализъм на работниците в областта на отказа от радикализация, осигуряване на качество и надзор.
- Осигуряване на участието на съответните ОГО и специалисти от първа линия при създаването или преразглеждането на национална стратегия и/или план за действие в областта на ППНЕ.
- Финансиране на научни изследвания и проучвания на терен за установяване на нови заплахи и тенденции, които могат да послужат за основа на политиката.¹⁵³
- Създаване на ясна правна рамка за обмен на информация между различните участници, управляващи случаи на отказ от радикализация, въз основа на ясно определени мандати.
- Предоставяне на насоки за това как се прилагат разпоредбите за защита на данните (например ОРЗД) в работата по отказ от радикализация.
- Работа със звеното на RAN за подкрепа на политиките, което подпомага прилагането на ключови политики на равнището на ЕС¹⁵⁴.
- Да се гарантира, че в рамката на политиките е включено устойчиво и гъвкаво финансиране за ОГО, участващи в работата по отказ от радикализация, като се постигне подходящ баланс между отчетността и автономността на ОГО.
- Насърчаване на ОГО да отговарят на основните критерии за прозрачност. Създаване на ясни задължения за докладване, които да гарантират прозрачност и професионализация на ОГО.

Сътрудничество с ОГО по отношение на финансирането и устойчивостта

- Осигуряване на дългосрочно и стабилно финансиране за ОГО, които предоставят услуги за отказ от радикализация.
- Улесняване на намаляването на административното натоварване на ОГО по отношение на заявленията за безвъзмездни средства и управлението им.
- Осигуряване на известна гъвкавост на бюджета при предоставянето на финансиране, така че работата на ОГО да може да се коригира, за да отразява реални промени в целевите аудитории или техните потребности.
- Осигуряване на допълнителни източници за генериране и споделяне на придобитите знания при разработването на проекти с използване на безвъзмездни средства.
- Насърчаване на сътрудничеството между ОГО при планирането на безвъзмездни средства, така че да могат да допълват работата си взаимно.

Сътрудничество с ОГО при изграждането на капацитет

¹⁵³ Вж. по-конкретно Меморандума от Анкара относно добрите практики за многосекторен подход за противодействие на насилническия екстремизъм, добра практика 2 (2013 г.), и Меморандума от Абу Даби относно добрите практики за образование и противодействие на насилническия екстремизъм (2014 г.), добра практика 5.

¹⁵⁴ European Commission, n.d. RAN Policy Support.

- Оценка на съществуващия държавен капацитет и ресурсите и установяване на пропуските, които трябва да бъдат преодолени. Преценяване дали ОГО могат да посрещнат тези нужди.
- При създаването на партньорства в областта на отказа от радикализация да се определят и използват съществуващите структури и организации, за да се спестят време и ресурси.
- При създаването на партньорства в областта на отказа от радикализация да се създадат стандарти и структурни изисквания за оценка на потенциалните партньори от ОГО. Въвеждане на прозрачни основни процедури за проверка и проучване.
- Ако няма ОГО с експертен опит в областта на работата по отказ от радикализация, да се обмисли възможността за обучение на ОГО със значителен опит в сходни области (работа с младежи, реинтеграция на престъпници, социална работа, хуманитарна дейност и т.н.).

Сътрудничество с ОГО при обмен на знания

- Създаване на платформи за обмен на знания между ОГО, държавните агенции и създателите на политики.
- Финансиране на създаването и разпространението на знания, за да се създадат повече програми, основани на доказателства.
- Редовна комуникация с ОГО и държавните агенции, за да се установяват новите развития на терен. Отправяне на покана за представяне на работата им.
- Участие в срещи на тематични работни групи, уебинари и нови форми на сътрудничество (например програми за обмен на специалисти).¹⁵⁵

Сътрудничество с ОГО при насочване на случаи, управление на случаи и случаи, свързани със сигурността

- Надзор по отношение на правилата и протоколите за обмен на информация между държавните агенции, заинтересованите страни и ОГО.
- Създаване на системи или платформи за сътрудничество между участващите държавни агенции и ОГО. Осигуряване на структурни и правни рамки за сътрудничество между различни агенции и насочване на случаи.

Препоръки за държавните агенции

Сътрудничество с ОГО при изграждането на капацитет

- Когато е възможно, включване на ОГО в разработването на политики или програми: проучване капацитета, с който разполагат, и от какви ресурси се нуждаят, за да участват в програмата или да си сътрудничат с нея.
- Създаване на стандарти за оценка, за да преценят кои ОГО са подходящи за партньорство. Оценяване на потенциалните партньорски организации въз основа на техния капацитет, персонал и финансиране, както и на прозрачността и надеждността им.
- Прозрачност при сътрудничеството с ОГО в работата по отказ от радикализация: ясно определяне на целите на интервенцията, коя е целевата аудитория и какви услуги се предлагат. Определяне на областите на капацитета, като например ръководство и развитие, персонал и осигуряване на качеството.¹⁵⁶
- Намиране на лица с достъп до общността, които да предоставят информация за потребностите и ресурсите на всяка общност, за да се изгради капацитет за посрещането им.
- Подкрепа за разработването на основни универсални принципи на сътрудничество, включително аспекти като поверителност, изграждане на взаимоотношения и доверие, прозрачност, безопасност и сигурност, етични и правни задължения, защита на данните и

¹⁵⁵ European Commission, 2021, *Strategic orientations on a coordinated EU approach to prevention of radicalisation for 2021*.

¹⁵⁶ Koehler, 2020.

неприкосновеност на личния живот, осигуряване на качеството.

Сътрудничество с ОГО при обмена на знания и изграждането на взаимоотношения

- Проверка, че служителите в държавните агенции са запознати с ОГО на терен и са готови да се консултират с тях. Насърчаване на връзките между ведомствата, които надхвърлят индивидуалните отношения, за да се предотврати загубата на знания при промяна на работата на служителите.
- Насърчаване на диалога и провеждане на редовни срещи лице в лице и събития за създаване на мрежи, за да се подпомогнат взаимоотношенията между служителите на ОГО и държавните служители, работещи в областта на отказа от радикализация (например персонал на затворите, социални работници и педагози).
- Възлагане на съответните ОГО да обучават персонала с цел повишаване на осведомеността и подобряване на разбирането на процесите на радикализация. Възлагане на съответните ОГО да обучават персонала, който работи с насилнически екстремисти, за да развие знания и умения за ефективна работа с тези групи.

Сътрудничество с ОГО при насочването на случаи

- Проучване кои ОГО могат да приемат насочвания от държавните агенции (полиция, затвор, пробационна служба и общини), когато е необходима работа по отказ от радикализация, и информиране на служителите за тях. Създаване на точки за контакт и информационни канали с цел да се улесни насочването на случаи на насилнически екстремизъм към ОГО.
- Осигуряване на мандати и достъп до клиенти за съответните ОГО, за да извършват работа по отказ от радикализация в държавните институции (полиция, затвор, пробационна служба и общини).
- Поддържане на активни партньорства с ОГО, които предлагат услуги по отказ от радикализация, за да се осигури непрекъснато сътрудничество и насочване на клиенти.

Сътрудничество с ОГО при управление на случаи в условията на междуведомствено сътрудничество

- Изясняване на ролите, компетенциите, очакванията и приноса на всеки, който участва в управлението на случай в условията на междуведомствено сътрудничество.
- Осигуряване на време и пространство на сътрудническите си партньори да се запознаят един с друг и с работата си, за да се улесни изграждането на взаимоотношения и доверие.
- Създаване на платформи, комуникационни канали и протоколи и професионални мрежи като основа за управление на случаи с участието на няколко агенции.
- Създаване на възможност за провеждане на редовни срещи (например конференции по определен случай) с всички практикуващи специалисти (ОГО и държавни служители), работещи по един и същ случай.
- Осигуряване на ясни насоки и процедури за обмен на информация между участващите специалисти, за да се гарантира ефективно сътрудничество, както и поверителност за участника в програмата. Осигуряване събирането на информация да се извършва по етичен и стандартизиран начин.
- Синхронизиране на оценките на риска и на потребностите с всеки институционален партньор, за да се осигури съвместно разбиране на мерките и процесите на оценка.

Сътрудничество с ОГО при реинтеграцията след освобождаването

- Осигуряване на непрекъснатата подкрепа след освобождаването чрез включване на съответните ОГО за предоставяне на услуги по отказ от радикализация.
- Включване на ОГО, предоставящи услуги по отказ от радикализация в етапа на планиране на освобождаването, за да се осигури плавно преход от затвора към пробацията.

- Разработване на стандарти за проследяване и подкрепа след освобождаването, за предпочитане създадени съвместно с партньорски ОГО, за да се установят процедури и протоколи за подпомагане след освобождаването.
- Създаване и поддържане на доверие и прозрачност в периода след освобождаването между служителите на затвора, пробационните служители и ОГО чрез провеждане на срещи и предоставяне на съответната информация.

Сътрудничество с ОГО по случаи, свързани със сигурността

- Осигуряване на взаимно разбиране на оценките на риска и потребностите от страна на всеки институционален партньор при междуведомствено управление на случаи.
- Обсъждане на ролите, отговорностите и границите на ОГО във връзка със сигнализирането и управлението на случаи, свързани със сигурността, при междуведомственото управление на случаи.
- Установяване на комуникационни канали и протоколи, които ОГО могат да използват, за да сигнализират за проблеми, свързани със сигурността. Осигуряване на консултации, оценка и управление на сигурността, ако е необходимо.
- Сътрудничество с ОГО в случаите, когато участникът в програмата се нуждае от защита (например от отмъщение на бивши членове на екстремистка група), както и в случаите, когато лицето представлява потенциален риск за сигурността на други лица.

Препоръки за специалистите от ОГО

Сътрудничество със създателите на политики при формулирането на политики

- Контактване с местните и държавните създатели на политики, държавните агенции и други заинтересовани страни, за да се създадат връзки и възможности за сътрудничество.
- Информирание на създателите на политики и държавните агенции за ОГО, за нейните услуги и подхода ѝ. Осигуряване на материали, представящи работата на ОГО (например листовки, кратки визуални материали и уебсайтове).
- Срещи с лицата, отговорни за разработването на политики на национално равнище, за обмен на информация относно свързани с тях актуални събития и предизвикателства.

Обмен на знания и изграждане на отношения с държавни агенции

- Обмисляне на възможността за инвестиране на време и усилия за формализиране на придобитите знания чрез създаване на публикации, осигуряване на обучение или разпространение на теоретични и практически знания по друг начин.
- Запознаване на държавните агенции с работата на ОГО чрез активно създаване на възможности за обмен на знания (например събития за работа в мрежа и обучение). Представяне на общ преглед на професионалния и институционалния опит на ОГО, за да демонстрират капацитета и услугите си пред други заинтересовани страни.¹⁵⁷
- Набелязване на нуждите на държавните агенции и предоставяне на съобразено с тях обучение.
- Обмисляне на използването на подходи за обучение на обучители, за да се подготвят по-добре държавните агенции, като например затворите или социалните работници, за справяне с насилническият екстремизъм.

Сътрудничество с държавните агенции по отношение на насочването на случаи

¹⁵⁷ Emser, Rupp, Uhlmann, 2019.

- Полагане на стратегически усилия за повишаване на осведомеността за работата на ОГО и за изграждане на взаимоотношения с държавни служители, които биха могли да насочват клиенти насилнически екстремисти.
- Осигуряване на структурирано въвеждане и предаване на работата в случай на промени в персонала/длъжностите.
- Обучаване на държавните агенции, които могат да предоставят насочвания за работа по отказ от радикализация, относно работата по отказ от радикализация и тяхната роля и принос.

Междуведомствено сътрудничество

- Изясняване на ролите, компетенциите, очакванията и приноса на всеки участник в управлението на случай в условията на междуведомствено сътрудничество.
- Осигуряване на време и пространство на сътрудничащите си партньори да се запознаят един с друг и с работата си, за да се улесни изграждането на взаимоотношения и доверие.
- Създаване на платформи, комуникационни канали и протоколи и професионални мрежи като основа за управление на случаи с участието на няколко агенции.
- Създаване на възможност за провеждане на редовни срещи (например конференции по определен случай) с всички практикуващи специалисти (ОГО и държавни служители), работещи по един и същ случай.
- Осигуряване на ясни насоки и процедури за обмен на информация между участващите специалисти, за да се гарантира ефективно сътрудничество, както и поверителност за участниците в програмата. Осигуряване събирането на информация да се извършва по етичен и стандартизиран начин.
- Осигуряване на взаимно разбиране на оценките на риска и потребностите от страна на всеки институционален партньор.

Сътрудничество за проследяване след освобождаването

- Създаване и поддържане на доверие и прозрачност както с клиентите, така и с държавните служители в периода след освобождаването чрез обмен на подходяща информация и редовен контакт между затворите, служителите на ОГО, социалните работници и други служители, работещи по всеки случай.

Сътрудничество по случаи, свързани със сигурността

- При междуведомственото управление на случаи постигане на взаимно разбиране на оценките на риска и потребностите от страна на всеки институционален партньор.
- В рамките на междуведомственото управление на случаи обсъждане на ролите, отговорностите и правните/професионалните граници и задължения на ОГО за сигнализиране и управляване на потенциалните рискове за сигурността.

Допълнителни материали

Koehler, D. (2017). *Structural quality standards for work to intervene with and counter violent extremism*. Counter Extremism Network Coordination Unit (KPEBW) http://girids.org/file_download/23/final-handbook-quality-standards.pdf

Radicalisation Awareness Network. (2017). *Setting up an exit intervention*. Ex post paper. RAN Exit. https://ec.europa.eu/home-affairs/document/download/ed8d2edd-98a9-4fcb-9c17-fdec22e60673_en

Radicalisation Awareness Network. (2020). *Rehabilitation Manual: Rehabilitation of radicalised and terrorist offenders for first-line practitioners*. RAN. <https://ec.europa.eu/home-affairs/document/download/cdd4f566-f433-4>

Библиография

- Andersson Elffers Felix. (2018). *Evaluation of Forsa and the Family Support Centre. Evaluation on behalf of the National Coordinator for Security and Counterterrorism (NCTV)*. Utrecht: Andersson Elffers Felix. <https://www.landelijksteunpuntextremisme.nl/mediadepot/1702325ce56c/EvaluationofForsaandtheFamilySupportCentre.pdf>
- Basra, R., & Neumann, P. (2020). *Prisons and Terrorism: Extremist Offender Management in 10 European Countries*. International Centre for the Study of Radicalisation. https://icsr.info/wp-content/uploads/2020/07/ICSR-Report-Prisons-and-Terrorism-Extremist-Offender-Management-in-10-European-Countries_V2.pdf
- Biffi, E. (2021). *The potential of restorative justice in cases of violent extremism and terrorism*. Radicalisation Awareness Network. https://ec.europa.eu/home-affairs/document/download/61c13fce-08f4-435c-bee4-14bf722bd3be_en
- Bjørge, T., van Donselaar, J., & Grunenberg, S. (2009). Exit from right-wing extremist groups: Lessons from disengagement programmes in Norway, Sweden and Germany. In T. Bjørge & J. Horgan (Eds.) *Leaving Terrorism Behind. Individual and collective disengagement*. Routledge.
- Christensen, T. W. (2019). Civil actors' role in deradicalisation and disengagement initiatives: When trust is essential. B S. J. Hansen & S. Lid (Eds.) *Routledge Handbook of Deradicalisation and Disengagement*. Routledge. <https://www.taylorfrancis.com/books/edit/10.4324/9781315387420/routledge-handbook-deradicalisation-disengagement-stig-jarle-hansen-stian-lid?refId=0fd513e2-c92d-401f-abaa-f60058334fdf&context=ubx>
- Christensen, T. W. (2015). *A Question of Participation – Disengagement from the Extremist Right: A case study from Sweden*. Roskilde: Roskilde Universitet. [https://pure.au.dk/portal/da/persons/tina-wilchen-christensen\(574ffbfd-37e0-418d-81f1-58f8e069c7e3\)/publications/a-question-of-participation--disengagement-from-the-extremist-right\(73fc3dd3-1b8d-414a-a792-78996fa99202\)/export.html](https://pure.au.dk/portal/da/persons/tina-wilchen-christensen(574ffbfd-37e0-418d-81f1-58f8e069c7e3)/publications/a-question-of-participation--disengagement-from-the-extremist-right(73fc3dd3-1b8d-414a-a792-78996fa99202)/export.html)
- Clark, M. (2019). Motivational Interviewing for Deradicalization: Increasing the Readiness to Change. *Journal for Deradicalization*, (20), 47–74. <https://journals.sfu.ca/jd/index.php/jd/article/view/245>
- Costa, V., Liberado, P., Esgalhado, G., Cunha, A. I., & das Neves, P. (2021). One size does not fit all: Exploring the characteristics of exit programmes in Europe, *Journal for Deradicalization*, (28), 1–38. <https://journals.sfu.ca/jd/index.php/jd/article/view/487>
- Confederation of European Probation. (n.d.). *Neustart Austria: private organization in public probation*. CEP. Извлечено на 25 април 2022 г. от: <https://www.cep-probation.org/neustart-austria-private-organization-in-public-probation/>
- Council of Europe, Committee of Ministers. (2021). *Recommendation CM/Rec(2021)7 of the Committee of Ministers to Member States on measures aimed at protecting children against radicalisation for the purpose of terrorism*. https://search.coe.int/cm/pages/result_details.aspx?objectid=0900001680a4397d
- Council of the European Union. (2014). *Revised EU Strategy for Combating Radicalisation and Recruitment*

to Terrorism. Council of the European Union. <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-9956-2014-INIT/en/pdf>

Emser, C., Rupp, T., Uhlmann, M. (2019). *Counselling work in tertiary prevention of Islamist extremism – challenges and approaches*. International Expert Workshop, Berlin, 19-20 March 2019. Federal Office for Migration and Refugees (BAMF, Bundesamt für Migration und Flüchtlinge) https://www.bamf.de/SharedDocs/Anlagen/DE/Forschung/workshopdokumentation-qualifizierungslehrgang-tertiaerpraevention.pdf?__blob=publicationFile&v=5

European Commission. (2021). *Strategic orientations on a coordinated EU approach to prevention of radicalisation for 2021*. https://ec.europa.eu/home-affairs/system/files/2021-02/2021_strategic_orientations_on_a_coordinated_eu_approach_to_prevention_of_radicalisation.pdf

European Commission, n.d. *RAN Policy Support*. Извлечен на 25 април 2022 г. от https://ec.europa.eu/home-affairs/networks/ran-policy-support_en

Figlesthler, C. & Schau, K. (2020). Zwischen Kooperation und Grenzziehung – Aushandlungen von Sicherheitsbehörden und Akteur*innen Sozialer Arbeit in der Radikalisierungsprävention. (Между сътрудничеството и очертаването на граници — преговори между участници в сферата на сигурността и участници в социалната работа за предотвратяване на радикализацията). *Soziale Passagen*, 12(2), 421-439. Springer Link. <https://link.springer.com/article/10.1007/s12592-020-00356-z>

Figlesthler, C., Schau, K., Bischoff, U., & M. Rosenkranz (2021). Schwerpunktbericht 2020: Entwicklungen, Handlungspraxen und Herausforderungen im Feld der Ausstiegs- und Distanzierungsarbeit – Wissenschaftliche Begleitung Handlungsberiech Land im Bundesprogramm „Demokratie leben!“ in der Förderphase 2020 bis 2024. *Deutsches Jugendinstitut e.V.* https://www.dji.de/fileadmin/user_upload/DemokratieLeben/Schwerpunktbericht_2020_%20Ausstiegs-und_Distanzierungsarbeit.pdf

Global Counterterrorism Forum. (2014). *Abu Dhabi Memorandum on Good Practices for Education and Countering Violent Extremism*. GCTF. https://www.thegctf.org/documents/10162/159880/14Sept19_GCTF+Abu+Dhabi+Memorandum.pdf.

Global Counterterrorism Forum. (2013). *Ankara Memorandum on Good Practices for a Multi-Sectoral Approach to Countering Violent Extremism*. GCTF. https://www.dhs.gov/sites/default/files/publications/Good%20Practices%20for%20Multi-Sectoral%20Approach%20to%20CVE-GCTF%20Report_0.pdf

Hecker, M. (2021). *Once a Jihadist, Always a Jihadist? A Deradicalisation Program Seen from the Inside*. Focus stratégique, No. 102 bis, February 2021. Security Studies Center (Ifri). https://www.ifri.org/sites/default/files/atoms/files/hecker_once_a_djihadist_always_a_djihadist_2021.pdf

Koehler, D. (2020). *Stand-Alone De-radicalisation Programme Evaluation Tool for Stakeholders*. Dialogue about Radicalisation and Equality. https://www.dare-h2020.org/uploads/1/2/1/7/12176018/dare-de-radicalisation_evaluation_tool.pdf

Koehler, D. (2017a). *Understanding Deradicalization: Methods, Tools and Programs for Countering Violent Extremism*. Routledge.

Koehler, D. (2017b). *Structural quality standards for work to intervene with and counter violent*

Extremism: A handbook for practitioners, state coordination units and civil society programme implementers in Germany. Counter Extremism Network Coordination Unit.

http://girds.org/file_download/23/final-handbook-quality-standards.pdf

Koehler, D. (2015). Family Counselling, De-radicalization and Counter-Terrorism: The Danish and German programs in context. In S. Zeiger, A. Aly, P. R. Neumann, H. El Said, M. Zeuthen, P. Romaniuk, M. Y. Omelicheva, J. O. Ellis, A. P. Schmid, K. Lucas, T. K. Samuel, C. R. Jones, O. Lynch, I. Marchand, M. Denov, D. Koehler, M. J. Williams, J. G. Horgan, W. P. Evans, & S. Weine (Eds.) *Countering violent extremism: Developing an evidence-base for policy and practice.* Hedayah and Curtin University.

<https://apo.org.au/node/57458>

Korn, J. (2016). European CVE Strategies from a Practitioner's Perspective. *The annals of the American academy of political and social science*, 668(1), 180-197. <https://doi.org/10.1177/0002716216671888>

Organization for Security and Co-operation in Euro (2020). *A Whole-of-Society Approach to Preventing and Countering Violent Extremism and Radicalization That Lead to Terrorism: A Guidebook for Central Asia.* OSCE. https://www.osce.org/files/f/documents/a/7/444340_0.pdf.

Radicalisation Awareness Network. (2022). *RAN Study Visit to Paris on 'Effective management of the prison-exit continuum'*. Conclusion paper. RAN. https://ec.europa.eu/home-affairs/whats-new/publications/ran-study-visit-paris-effective-management-prison-exit-continuum-online-event-07-08-december-2021_en

Radicalisation Awareness Network. (2020a). *Rehabilitation Manual: Rehabilitation of radicalised and terrorist offenders for first-line practitioners.* RAN. <https://ec.europa.eu/home-affairs/document/download/cdd4f566-f433-4>

Radicalisation Awareness Network. (2020b). *Digital study visit – Returnee coordinators in Germany: visit to Hesse and Berlin.* Conclusion paper. RAN. https://ec.europa.eu/home-affairs/document/download/a366e1a4-003e-4ac0-b945-89832ed0bf35_en?filename=ran_conclusion_paper_study_visit_returnee_coordinators_en.pdf

Radicalisation Awareness Network. (2020c). *The role of restorative justice in preventing and responding to violent extremism.* Ex post paper. RAN RVT and RAN EXIT. https://ec.europa.eu/home-affairs/pages/page/ran-rvt-ran-exit-role-restorative-justice-preventing-and-responding-violent-extremism-dublin-03-04_en

Radicalisation Awareness Network. (2019). *RAN Collection of Approaches and Practices: Preventing Radicalisation to Terrorism and Violent Extremism.* RAN. https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/networks/radicalisation_awareness_network/ran-best-practices/docs/ran_collection-approaches_and_practices_en.pdf

Radicalisation Awareness Network. (2018). *The challenge of resocialisation: Dealing with radicalised individuals during and after imprisonment.* Ex post paper. RAN. https://www.rcc.int/swp/download/docs/ran_pp_dealing_with_radicalised_individuals_06_112018_en.pdf/5a73d4d75500ff766f25b0729d926249.pdf

Radicalisation Awareness Network. (2017). *Setting up an exit intervention.* Ex post paper. RAN Exit. https://ec.europa.eu/home-affairs/document/download/ed8d2edd-98a9-4fcb-9c17-fdec22e60673_en

Radicalisation Awareness Network. (2016). *Working group meeting – Multi-agency cooperation*. Ex post paper. RAN P&P. [ran_p-p_multiagency_cooperation_around_radicalised_offenders_stockholm_24-25022016_en.pdf](https://ec.europa.eu/home-affairs/system/files/2020-04/ran_p-p_multiagency_cooperation_around_radicalised_offenders_stockholm_24-25022016_en.pdf) (europa.eu)

Renard, T. (2020). Overblown: Exploring the gap between the fear of terrorist recidivism and the evidence. *CTC Sentinel*, 13(4), 19-29. <https://ctc.usma.edu/overblown-exploring-the-gap-between-the-fear-of-terrorist-recidivism-and-the-evidence/>

Rollnick, S., & Miller W.R. (1995). What is motivational interviewing? *Behavioural & Cognitive Psychotherapy*, 23(4), 325-334. <https://doi.org/10.1017/S135246580001643X>

Rolston, B. (2007). Demobilization and Reintegration of Ex-Combatants: The Irish Case in International Perspective. *Social & Legal Studies*, 16(2), 259-280. DOI: 10.1177/0964663907076534. SAGE Publishing. https://www.researchgate.net/profile/Bill-Rolston/publication/237968124_Demobilization_and_Reintegration_of_Ex-Combatants_the_Irish_Case_in_International_Perspective/links/56d9acfc08aeb4638bb9416/Demobilization-and-Reintegration-of-Ex-Combatants-the-Irish-Case-in-International-Perspective.pdf

Uhlmann, M. (2019). *Strategic Enhancement of Deradicalisation / Disengagement Approaches within a Comprehensive Framework of Preventing and Countering Violent Islamist Extremism and Violent Right-Wing Extremism*. Federal Ministry of the Interior, Building and Community. https://www.bmi.bund.de/SharedDocs/downloads/EN/publikationen/2021/strategic-enhancement-deradicalisation.pdf?__blob=publicationFile&v=2

Uhlmann, M. (2017). *Evaluation of the Advice Centre on Radicalisation. Final Report*. Research Report 31. Federal Office for Migration and Refugees. https://www.beratungsstelle-radikalisierung.de/SharedDocs/Anlagen/EN/broschuere-fb31-evaluationsbericht-pdf.pdf;jsessionid=A339FB2FBF64E3748EE503F67799836E.intranet232?__blob=publicationFile&v=3

United Nations. (n.d.). *Capacity-Building*. Retrieved April 25, 2022, from <https://www.un.org/en/academic-impact/capacity-building#:~:text=Capacity%2Dbuilding%20is%20defined%20as,in%20a%20fast%2Dchanging%20world>

UN Guiding Principles Reporting Framework. (n.d.) *Civil society organisations (CSOs)*. Извлечено на 25 април 2022 г. от <https://www.ungpreporting.org/glossary/civil-society-organizations-csos/>

United Nations. (n.d.). *Civil Society. Who we are*. UN. Извлечено на 25 април 2022 г. от <https://www.un.org/en/civil-society/page/about-us>

United Nations Office on Drugs and Crime. (2018). *The Doha Declaration: Promoting a culture of lawfulness. Radicalisation and Violent Extremism*. UNODC. <https://www.unodc.org/e4j/en/terrorism/module-2/key-issues/radicalization-violent-extremism.html>

van de Donk, M., Uhlmann, M., & Keijze, F. (2020). *Peer and Self Review Manual for Exit Work*. https://ec.europa.eu/home-affairs/system/files/2020-04/ran_exit_peer_self_review_manual_for_exit_work_en.pdf

Van der Heide, E. J., & Schuurman, B. W. (2018). Reintegrating terrorists in the Netherlands: Evaluating the Dutch approach. *Journal for Deradicalization*, (17), 196—239. <https://journals.sfu.ca/jd/index.php/jd/article/view/179>

Violence Prevention Network. (2020). *Standards in counselling for the social environment of (potentially) radicalised Islamist individuals: Manual by the Advice Centre Network of the Advice Centre on „Radicalisation“ at the Federal Office for Migration and Refugees (BAMF)*. 2nd extended version. VPN. https://www.bamf.de/SharedDocs/Anlagen/EN/Forschung/deradikalisierung-standardhandreichung-2020.pdf?__blob=publicationFile&v=4

Webber, D., Chernikova, M., Molinaro, E., & Kruglanski, A. W. (2020) Psychological approaches to terrorist rehabilitation: Direct and indirect mechanisms of deradicalization. В S. J. Hansen & S. Lid (Eds.) *Routledge Handbook of Deradicalisation and Disengagement*. Routledge. New York.

Williams, R. J. (2016). *Approaches to violent extremist offenders and countering radicalisation in prisons and probation*. RAN P&P Practitioners' working paper (2nd ed.). Radicalisation Awareness Network. https://ec.europa.eu/home-affairs/document/download/41571a60-4f08-43a0-baf0-1e4c52521e5c_en

За авторите

Д-р Сузана З. Пап е психолог, лектор и обучител. Тя притежава докторска степен по психология и допринася за работата на работната група на RAN по рехабилитация от 2013 г. насам.

Робърт Орел е независим експерт, бивш директор на Exit Sweden и програмен директор на Exit USA, с две десетилетия опит в областта на прекратяването на участието, рехабилитацията и реинтеграцията. От 2012 г. насам той е един от ръководителите на работната група на RAN по рехабилитация.

Катарина Мередит е докторант в Държавния университет на Джорджия, изучава отказ от екстремистки насилнически групи и в момента работи по темата за усилията за предотвратяване, интервенция и оценка. Тя е изпълнителен директор на Stronger After.

Катерина Папатеодору е докторант по психология в Държавния университет на Джорджия, където работи в Групата за изследване на насилническия екстремизъм (VERG) под ръководството на д-р Джон Хорган. Изследванията ѝ са насочени към психологията на тероризма и екстремизма.

Шахрбану Таджбакше изследовател и университетски преподавател в областта на разбирането и противодействието на радикализацията в Института за политически изследвания (Sciences Po) в Париж, Франция. Работила е като консултант на ООН по въпросите на борбата с тероризма и ППНЕ и е ръководила разработването на Ръководството на ОССЕ за Централна Азия *Whole-of-Society Approach to Preventing and Countering Violent Extremism and Radicalization that Lead to Terrorism (Цялостен подход към обществото за предотвратяване и противодействие на насилническия екстремизъм и радикализацията, които водят до тероризъм)*.

Хелена Брехт е магистър по международна сигурност в Училището по международни отношения в Париж, Sciences Po. Преди това е работила в Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) и в Организацията за икономическо сътрудничество и развитие (ОИСР).

НАЛИЧНА ИНФОРМАЦИЯ ЗА ЕС

Онлайн

Информация за Европейския съюз на всички официални езици на ЕС е на разположение на уебсайта Europa на адрес: https://europa.eu/european-union/index_en

Публикации на ЕС

Можете да изтеглите или да поръчате безплатни или платени публикации на ЕС на адрес: <https://op.europa.eu/bg/web/general-publications/publications>. Редица безплатни публикации могат да бъдат получени от службата Europe Direct или от вашия местен информационен център (вж. https://european-union.europa.eu/contact-eu_bg).

Право на ЕС и документи по темата

За достъп до правна информация от ЕС, включително цялото право на ЕС от 1952 г. насам на всички официални езици на ЕС, посетете уебсайта EUR-Lex на адрес: <https://eur-lex.europa.eu/homepage.html?locale=bg>

Отворени данни от ЕС

Порталът на ЕС за свободно достъпни данни (<https://data.europa.eu/bg>) предоставя достъп до набори от данни от ЕС. Данните могат да бъдат изтеглени и използвани многократно без заплащане, както за търговски, така и за нетърговски цели.

Radicalisation Awareness Network

Publications Office
of the European Union